

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

DIEGHIEGAIDOLU

ديجيجادو

Հրատարակութիւն Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի

نشرة جمعية القاهرة الخيرية الأرمنية العامة

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՊԱՍՔԷԹՊՈՒՄ ՄՐՅԱՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆԸ

(Տես էջ 36)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՍՐԱԳԻՐ
Մարուշ Երամեան

ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԱՏՈՒ
Մարտիկ Պալեան

ՍՐԱԳՐԻՉ
ՎԵՐՍՏՈՒԳԻՉ
Անայիս Ճիգմեճեան

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԱԿԱՆ
ՁԵՒԱԽՐՈՒՄ
Շահէ Լուսարարեան

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Nubar Digital

Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի
լուրերուն հետեւեցէք
www.agbuegypt.com
կայքէջով:

Ծանօթացէք «Հայաստան
եւ Հայերը Արաբական
Սամուլին մէջ. 1876-1923»
հաւաքածոյի նիւթերուն
www.arminmedia.com
կայքէջով:

«Տեղեկատու»ի յօդուածա-
գիրներուն արտայայտած
կարծիքները անպայման-
օրէն չեն ներկայացներ
Գահիրեի ՀԲԸՄի պաշտո-
նական տեսակետները:

ԹԻԻ 108 ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ,
ՅՈՒԼԻՍ 2023

Խմբագրական Մտորումներ	1
Հ.Բ.Ը.Մ.ի Յայտարարութիւնը	2
ՀԲԸՄի Եգիպտոսի Շրջ. Յանձնաժողովի Նորընտիր Կազմը	3
Լեռներուն Վրայ	3
Ներկայացում Ճ. Չագըրի Նամակներու Հատորին	4
«Աշխարհ մը Նամակներու Մէջ»	5
Հերթական Հաւաքական Ցուցահանդէսը	10
Մեր հանդիպումները՝ Նուարդ Աւագեան եւ Արաքսի Խաչերեան	11
Արմատի Հանդիպումները	17
Փափազեան Մրցանակը 35 Տարեկան	18
Մեր Արխիւէն՝ Երեք Նամակներ Սաթենիկ Ճ. Թովալեանի	20
Մեր Արժէքները՝ Գրագիտուիի՞ թէ Նկարչուիի	23
Իտա Քար եւ Հայաստան	24
Եթովպիոյ Առաջին Գեղանկարիչը	25
Մեր Կորուստները՝ Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան	29
Թէ Ինչո՞ւ Սիկարէթ Չեմ Ծխեր Սօսի Ներքեդեան-Յակոբեան	31
Կարճ Լուրեր	33
Եգիպտահայ Պասքէթպօլի Մրցաշարքերուն Առաջինը Սօսի Ներքեդեան-Յակոբեան	36
Շնորհակալութիւն	

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

Արցախի շրջափակումը, հակառակ աւելի քան 200 օրերու, չէ վերցուած տակաւին, իսկ Հայաստանի ներքին կացութիւնը բաւական անկայուն կը թուի ըլլալ. հակառակ այս իրավիճակին սակայն, մեր հայրենիքին մէջ քննարկումի դրուած է զէնքի ազատ շուկայ ունենալ-չունենալու հարցը:

Հայաստանաբնակ սփիւռքահայ երիտասարդ մը (Ա.Գ.Ե.) գրած է իր դիմատետրի էջին վրայ.

«Արդէն երկար ժամանակ է, որ Հայաստանի մէջ կը շարունակուի զէնք կրելը օրինականացնելու եւ քաղաքացիական իրաւունք դարձնելու բանավէճը:

Այս առաջարկին հիմնաւորումը՝ «ազգային անվտանգութիւնը» շատ աւելի վտանգաւոր է, քան բուն առաջարկը: Անոնք, որոնք այս առաջարկը կ'ընեն, կ'օգտագործեն ժողովուրդին վախը, որ իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ անշուշտ:

Բայց պէտք է նկատի առնել, որ մեր ժողովուրդը չունի այս հարցը դիմագրաւելու բարոյական հիմքերը: Կը պատկերացնէ՞ք յանցագործութիւններուն մակարդակը, երբ օրինակ Աշոտն ու Գոռը հարբած վիճակով զէնք կրեն, որ իրենց օրինական իրաւունքն է ...

Կարելի է խօսիլ Ամերիկայի կամ Զուիցերիոյ մասին: Բայց անգամ մը նայեցէք Ամերիկայի վիճակը ազատ զէնքի շուկայի մէջ, իսկ Զուիցերիոյ պարագային, չէք կրնար անշուշտ զուիցերիացի քաղաքացին Հայաստանի քաղաքացիին հետ բաղդատել:

Մենք պարզապէս չունինք բարոյական հիմքերը, զէնքի ազատ շուկայի մը համար»:

Կը յուսանք որ հայրենի պետական այրերը ըլլան այնքան գիտակից, որ նման վտանգաւոր որոշումներէ հեռու կենան, այս նեղ կացութեան մէջ եւ ընդհանրապէս: Մեր գլխաւոր հարցերէն մէկն ալ մեր ժողովուրդին թիւն է. որեւէ սպառնալիք այդ թիւի նուազումին, մերժելի է անշուշտ:

Տակաւին մէկ տարին ամբողջացած չէր գաղութիս երկու զաւակներուն մահուան,

երբ կրկին զարնուեցանք երեք մահերով, որոնք դարձեալ ցնցեցին մեզ բոլորս եւ ստիպեցին, որ պահ մը կենանք, հարցադրումի ենթարկենք մեր ժխտական արարքները կեանքի ակնթարթային ընդհատումին ի տես եւ վերատեսութեան ենթարկենք մենք զմեզ:

Մահը կեանքին մաս կը կազմէ կամ անոր վերջակէտն է եւ նոր սկիզբ մը, բարեբախտաբար կը մնան գեղեցիկ եւ հարուստ յիշատակները մեզմէ յաւէտ հեռացած սիրելիներուն եւ անոնց տուածը մեր գաղութին:

Հանդէսին կցուած պիտի գտնէք Կասիա Տեօվլէթեան-Ճղալեանին նուիրուած գրքոյկը, որ իր մէջ կ'ամփոփէ Կասիային կեանքի ուղին եւ ձգած յիշատակներէն պատառիկներ: Նուազագոյնն էր որ կրնայինք ընել այս համակ եռանդ եւ համակ դրականութիւն բուրոյ տիկնոջ հանդէպ, իր կորուստին ցաւը մեղմելու անօգուտ խաբկանքով:

Օննիկ Պըլըքտանեանի եւ Վիգէն Ճիզմէճեանի մահուան առաջին տարելիցին առիթով, ՀԲԸՄիութեան Գահիրէի մասնաճիւղի յանձնաժողովը որոշում կայացուցած է, իրենց յիշատակը յաւերժացնելու համար անոնց անունով կնքել ՀԲԸՄիութեան Գահիրէի Կեդրոնին սրահներէն երկուքը:

Այլ լուր մը եկաւ խանդավառել մեզ՝ եգիպտահայ հինգ երիտասարդներու բարձրանալը Արարատի գագաթը եւ այնտեղ հայաստանեան եւ եգիպտական դրօշներուն բարձրացուիլը, որ ապացոյցն է սփիւռքահայ երիտասարդներուն պատկանելիութեան գիտակցութեան եւ այդ պատկանելիութեան հանդէպ մեծ յարգանքին. ինչպէս ըսած էր օր մը եգիպտահայ հնագիտուիի դոկտ. Նայիրի Համբիկեան, արաբական հեռատեսիլին տուած իր հարցազրոյցին՝ «Ես 100% հայ եմ եւ անշուշտ 100% եգիպտացի»:

Կը յուսանք որ նոր եռամսեան դրական անակնկալներով հարուստ ըլլայ. մինչ այդ՝ խաղաղ եւ հաճելի արձակուրդ կը մաղթենք բոլորին:

Հ.Բ.Ը.Մ.Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արցախի Վրայ Ատրպեյճանին Գերիշխանությունն Տուող Համաձայնության Վերաբերեալ.

Երէկ, Հայաստանի Հանրապետութեան ղեկավարութիւնը հանդիպեցաւ Ազրպեյճանի եւ Ռուսիոյ Նախագահներուն հետ, յառաջ մղելու համար շրջանային խաղաղութեան ուղղուած համաձայնութեան մը գործընթացը: Մէջբերելով «Արցախի քաղաքացիներուն անվտանգութիւնը եւ իրաւունքներու ապահովումը կարելի դարձնելու» իր տրամաբանութիւնը, Հայաստանի ղեկավարութիւնը կը նշէ, թէ Նպատակ ունի պաշտօնապէս համաձայնելու, որ Ազրպեյճանը գերիշխանութիւն ունենայ Արցախի ժողովուրդին վրայ:

Հ.Բ.Ը.Մ.ը, Հայաշխարհի տարածքին, հայութեան հետ միասին, կը մերժէ այս տրամաբանութեան վաւերականութիւնը: Մինչ բոլոր հայերը կը փափաքին որ Հայաստան եւ տարածաշրջանը խաղաղ ըլլան, մենք խորապէս մտահոգ ենք այն հաւանականութեամբ, որ Հայաստանը կրնայ, համաձայնագրով, Արցախի ժողովուրդին ճակատագիրը յանձնել թշնամիի մը, որ ոչ մէկ սահման կը ճանչնայ իր զոյգ Նպատակներուն հասնելու համար, որ է վերացնել հայութիւնը Արցախէն եւ տարածաշրջանին վրայ տարածել իր տիրապետութիւնը, ի վերջոյ վտանգելով նոյնինքն Հայաստանի ինքնիշխանութիւնը: Յատկապէս մտահոգիչ է Ազրպեյճանի այն հաստատումը, թէ ոչ-մէկ երկրի, ներառեալ Հայաստանին, պիտի արտօնուի արգելք հանդիսանալ Արցախի ժողովուրդին նկատմամբ իր Նպատակներու իրագործումին, ինչ որ ազդանշան մըն է, թէ ան պիտի շարունակէ շրջափակումներ, մարդասիրական ահաբեկչութիւն եւ մշակութային ցեղասպանութիւն գործադրել Արցախի մէջ:

Հ.Բ.Ը.Մ.ի Նախագահ Պերճ Սեդրակեան կը մատնանշէ, թէ «Հակամարտութեան անցնող 30 տարիներու պատմութիւնը ցոյց կու տայ, թէ Ազրպեյճանը ոչ մէկ ատեն պարկեշտ բանակցող մը եղած է: Ան ոչ մէկ ատեն յարգած է Արցախի ժողովուրդին վերաբերեալ որեւէ միջազգային դաշնագիր, խորհրդաժողով, համաձայնութիւն կամ օրէնք: Այդ կը փաստեն Իլհամ Ալիեւի կողմէ յամառօրէն շարունակուող հակահայ հռետորաբանութիւնը, զինեալ յարձակումները հայ քաղաքացիական ազգաբնակչութեան վրայ եւ Արցախի մէջ հազարաւոր հայերու տնտեսական անգութ շրջափակման ենթարկումը: Մենք գիտենք թէ այս փաստաթուղթի ստորագրումը, համազօր է Ատրպեյճանին իրաւասութիւն տալու, որ ան անկաշկանդ եւ անպատիժ կերպով շարունակէ Արցախէն արմատախիլ ընել հայութիւնը»:

30 տարիներ շարունակ, Արցախի ժողովուրդը փորձած է ի գործ դնել ինքնորոշման իր իրաւունքը, որ սահմանուած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Կանոնագրի երկրորդ յօդուածով եւ ԵԱՀԿ-ի Մինսկի Խումբի սկզբունքներով: Ինքնորոշման իրաւունքը միակ ընդունելի գործընթացն է եւ միջազգային հանրութիւնը պէտք է ի վերջոյ պատասխանատւութիւն ստանձնէ իրականացնելու համար այդ:

Առ այդ, Հ.Բ.Ը.Մ.ը կոչ կ'ուղղէ բոլոր միջազգային մարմիններուն, որպէսզի անոնք աջակցին Արցախի ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքին: Այլապէս, Արցախի հայութիւնը պիտի ենթարկուի համայնքային զտման, Ազրպեյճանի կողմէ, որ հետեւողականօրէն եւ անտարբերութեամբ կը մերժէ գործադրել համաձայնութեան իր պարտաւորութիւնները:

ՀԱՐԱՄԱՆԱԿԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԿԱԶՄԸ

Տոքթ. Գեորգ Երզնկացեան	Ատենապետ
Տիար Ժիրայր Տեփոյեան	Փոխ ատենապետ
Տիար Ռուբէն Թերզիպաշեան	Գանձապահ
Տիկին Լալա Շամամեան	Ատենադպրուհի
Տիար Սարո Պըլըքտանեան	Խորհրդական
Տիար Սիմոն Տեփոյեան	Խորհրդական
Տիար Գեղամ Թերզիպաշեան	Խորհրդական
Տիար Կարէն Թուլումպաճեան	Խորհրդական
Տիար Տիգրան Ալեքսանեան	Խորհրդական

ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

1939 թուականին Զէյթունի լեռներուն մէջ երկու որսորդներ եղնիկ մը կը հետապնդէին, երբ յանկարծ քարայրի մը մուտքին նկատեցին մերկ արարած մը, մինչեւ մէջքը հասնող մազ-մօրուքով: Սարսափած որսորդները կը պատրաստուէին կրակել այս արարածին վրայ, երբ լսեցին.

«Մի՛ կրակէք, ես ալ մարդ եմ ձեզի պէս»:

Որսորդները մարդուն Մարաշ կը տանին: Կը պարզուի որ հայ քահանայ մըն է՝

Տէր Յովսէփ Խուլմունեան. 1921-ին, երբ ֆրանսացիները կը հեռանան Կիլիկիայէն, զէյթունցիներու կռիւներուն ընթացքին քահանան կ'անհետանայ: Երէցիկնը, որ Դամասկոս կ'ապրի, կը հաստատէ թէ այո, իր ամուսինն է, զոր մեռած կը կարծէին: Քահանան 18 տարի լեռներուն վրայ ապրեր է, բոյսեր եւ հատապտուղներ ուտելով, որովհետեւ վստահօրէն համոզուած էր, թէ զէյթունցիները ետ պիտի գան:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՃԱՆԻԿ Հ. ՉԱԳՐԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՏՈՐԻՆ

Շաբաթ, 20 Մայիս 2023-ի երեկոյան, Գահիրէի ՀԲԸՄիութեան Սաթենիկ Ճ. Չագրը սրահէն ներս տեղի ունեցաւ նոր լոյս տեսած անգլերէն հատորի մը՝ “A World in Letters, Personal letters (1916-1919) of Janig H. Chaker” գիրքին շնորհանդէսը:

Երեկոյին բացումը կատարեց Մարինա Սիմոնեան-Պըլըքտանեան, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք ներկաներուն, խօսեցաւ Սաթենիկ Չագրի եւ անոր իշխանական նուիրատւութեան մասին, թուելով այն գործունէութիւնը, որ ՀԲԸՄիութիւնը Եգիպտոսի մէջ կը տանի, Ս. Չագրը հիմնադրամին շնորհիւ:

Ասփէ Ճիգմէճեան-Կապէյեան խօսեցաւ Ճանիկ Հ. Չագրի կեանքին մասին, ապա ներկայացուց բանախօսուիի դոկտ. Մարուշ Երամեանը, որ նամակներու այս հաւաքածոյին խմբագիրն է:

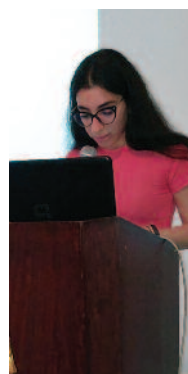
Բանախօսուիին ներկայացուց Չագրը հիմնադրամով լոյս տեսած գիրքը, որ կը խմբէ Ճանիկ Հ. Չագրի անգլերէն լեզուով գրած նամակները իր խօսեցեալին՝ Սա-

թենիկ Թոփալեանին (ապա՝ տիկին Ճանիկ Չագրը), որ Մանչեսթըր (Անգլիա) կ'ապրէր, որմէ ետք խօսեցաւ բնոյթին մասին նամակներուն, զանոնք խմբաւորելէ ետք «Անհատական», «Եգիպտոսի նուիրում» եւ «Եգիպտահայութեան նուիրում» խորագիրներու տակ: Բանախօսութեան կ'ընկերանային բաւական թիւով լուսանկարներ, առնուած Ճանիկ եւ Սաթենիկ Չագրը արխիւէն, որ պահ դրուած է ՀԲԸՄիութեան Գահիրէի արխիւատան մէջ:

Նամակներէն առնուած հատուածներ ընթերցեցին պարմանուիիներ Լիա Նիկոլեանն ու Սարին Լուսարարեանը:

Երեկոյին փակումը հակիրճ խօսքով մը կատարեց ՀԲԸՄիութեան Գահիրէի մասնաճիւղի ատենապետ դոկտ. Ճորճ Սիմոնեան:

Երեկոն վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ, որուն շուրջ խմբուած ներկաները երկար ատեն շարունակեցին զրուցել:

ԱՇԽԱՐՀ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերջերս Գահիրեի Սաթենիկ Չագրը հիմնադրամով լոյս տեսաւ անգլերէն հատոր մը՝ “A World in Letters, Personal letters (1916-1919) of Janig H. Chaker” գիրքը, որ կը պարփակէ Ճանիկ Հայկ Չագրի եւ Սաթենիկ Թոփալեանի միջեւ փոխանակուած 70 նամակները:

Երբ Սաթենիկ Թոփալեան-Չագրի մենատունը, որ կը գտնուի Գահիրեի Զամալէք շրջանը եւ զոր բարերարուին նուիրած է Եգիպտոսի ՀԲԸ Միութեան, որոշուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան վերածել, նորոգութեան համար պէտք էր պարպել զայն:

Նախ աճուրդով ծախուեցան կարասիները, ապա ինչ որ կը մնար, փոխադրուեցաւ այն օրերու ՀԲԸ Միութեան կեդրոնը, որ կը գտնուէր հին Գահիրեի Իմատ Էլ Տին փողոցին մէջ:

Աւելի ետք, Միութեան կեդրոնատեղիին փոխադրութեան հետ, Չագրի իրերը եւս տարուեցան Հելիոպոլսոյ Մուրատ Պէկ փողոցի թիւ 26 շէնքը:

Այդ իրերուն մէջ կը գտնուէին երկու մեծ սնտուկներ ստացուած նամակներու, որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը Չագրը ամուլին միջեւ փոխանակուած նամակներ էին:

Մնացեալ նամակները կը բաժնուին հետեւեալ խմբաւորումներուն.

-Անմիջական ընտանիքէն ստացուած նամակներ:

-Բարեկամներէ ստացուած նամակներ:

-Պաշտօնական նամակներ:

-Ամուսնական, բժշկական եւ այլ փաստաթուղթեր:

-Ճանիկ Հայկ Չագրի մահուան առիթով տիկին Չագրի ստացած պաշտօնական եւ բարեկամական ցաւակցագրեր:

Գալով իրենց նամակներուն, զանոնք կարելի է երկու գլխաւոր խումբերու բաժնել.

-Նամակներ նախքան իրենց ամուսնութիւնը:

-Նամակներ իրենց ամուսնական կեանքին ամբողջ ընթացքին, որ կ'երկարի ամուսնութեան թուականէն՝ 1919-էն մին-

չեւ Ճանիկ Հ. Չագրի մահը՝ 1955-ին:

Այս ամբողջը այսօր արդէն դասակարգուած են եւ պահ դրուած Եգիպտոսի ՀԲԸ Միութեան արխիւներուն մէջ:

Հակառակ անոր, որ Ճանիկ Հայկ Չագրի եւ Սաթենիկ Թոփալեանի միջեւ, նախքան իրենց ամուսնութիւնը փոխանակուած նամակները խիստ անձնական բնոյթ կը կրեն, ուզեցինք անպայման հրատարակել զանոնք, քանի մը պատճառներով, նկատի առնելով նաեւ, որ անոնց վրայէն անցած են ոչ թէ յիսուն տարիներ - որ գլխաւոր պայմանն է նման արխիւներու հրապարակումին - այլ ճիշդ 107 տարիներ, նամակագրութեան սկիզբէն՝ 19 Սեպտեմբեր 1916-էն մինչեւ օրս:

Պէտք է նշել նաեւ, որ հրատարակուած նամակները միայն Ճանիկ Հ. Չագրի գրածներն են, առանց Սաթենիկ Թոփալեանի պատասխաններուն:

-Այս նամակները կարելոր են, որովհետեւ սեւեռումի կը բերեն ՀԲԸ Միութեան կազմակերպիչ խումբին եւ առաջին յանձնախումբին անդամներէն մէկը, որպէս անհատականութիւն, մտածելակերպ եւ աշխատելաձեւ:

-Լուսարձակի տակ կ'առնեն Համաշխարհային Ա. Պատերազմի շրջանը Եգիպտոսի մէջ ընդհանրապէս եւ եգիպտահայ գաղութին կեանքը մասնաւորապէս:

-Կը նկարագրեն կարելոր դէպքեր եւ իրադարձութիւններ, որոնք կրնային մութ մնալ, Համաշխարհային Ա. Պատերազմին ստեղծած թոհուրոհին մէջ:

-Մանրամասնօրէն կը նկարագրեն Փոր-Սաիտի գաղթականներու **գէմփը**, որովհետեւ Ճանիկ Հ. Չագրը գործունեայ անդամ մըն էր գէմփով զբաղող յանձնախումբին:

-Կը յիշեն անունները եւ նկարագրերը եգիպտահայ գաղութի անդամներէն ոմանց, որոնք դեր ունեցած են գաղութահայ կեանքին մէջ, բայց որոնց անուններն ու կեանքին մանրամասնութիւնները

կորսուած են, ինչպէս օրինակ Կամսարական եւ Մելքոնեան ընտանիքները:

-Մանրամասնութիւններ նաեւ Չագըր ամուլի կեանքին մասին, ուսումի, աշխատանքի եւ այլ առումներով:

-Ճանիկ Չագըր իր կենսագրութեան պատումին ընթացքին կը խօսի նաեւ իր մեծ եղբօր՝ Սէրվիչէնի մասին, որ Պոլիս մնացած է եւ հասարակական կարեւոր գործունէութիւն ունեցած: Կը մանրամասնէ նաեւ իրենց «Սէրվիչէն» եւ «Ճանիկ» անուններուն ծագումը:

-Կը նկարագրէ Եգիպտոսի կարեւոր վայրերը, ինչպէս Լուքսոր, ուր յաճախ գացած է գործի բերումով, հողագործութեան ու մանաւանդ այգեգործութեան եւ գինեգործութեան սկիզբի շրջանը, ինչ որ կարեւոր կը նկատենք Եգիպտոսի այդ ժամանակաշրջանի պատմութեան համար:

-Մանրամասնօրէն կը նկարագրուի Հայկական Կարմիր Խաչի կազմակերպումը Եգիպտոսի մէջ:

-Այս նամակներուն մէջ շատ հետաքրքրական կարծիքներ կը յայտնէ Ճանիկ Չագըր, տարբեր նիւթերու շուրջ, ինչպէս օրինակ խաղամուկութեան մասին (նամակ թիւ 14), Ֆրանսուիկներու մասին (նամակ թիւ 20), բնութեան մասին (նամակ թիւ 20) հայկական աւանդութիւններու մասին (նամակ թիւ 26), Եգիպտոսի, այլ յետմնաց երկիրներու եւ զանոնք զարգացնելու մասին (նամակ թիւ 28), մանուկներու դաստիարակութեան մասին (նամակ թիւ 29), սիրոյ եւ սեռի մասին (նամակ թիւ 31) եւ այլն:

-Նամակներէն զատ այլ թուղթեր եւս՝ նուագահանդէսներու յայտագրեր, տեղի եւ ժամանակի արձանագրութեամբ, որոնք այնքան շատ բան կրնան բացայայտել 1917-ականներու Գահիրէի մասին՝ սրահներ, որոնք յիշուած են իրենց ճշգրիտ եւ ամբողջական հասցէներով, ելոյթ ունեցած արուեստագէտներուն եւ երաժիշտներուն անունները, որոնցմէ շատեր այցելու եղած են Գահիրէի:

- «Կանոններ» խորագրուած առանձին թուղթ մը, ուր ներկայացուած են “Keep smiling” կազմակերպութեան 12 կէտերէ

բաղկացած կանոնները:

-Բոլոր այն հարցերը, որոնք կրնան ծագիլ խօսեցեալ գոյգի մը միջեւ, կամ այն հարցերը, որոնց մասին պէտք է խօսին բայց չեն խօսիր, որովհետեւ կը քաշուին տակաւին չունենալով պէտք եղած մտերմութիւնը նման հարցեր քննարկելու ... այս բոլորին մասին յստակօրէն կը գրէ Ճանիկ Չագըր, ոչ միայն որովհետեւ ինք երէցն է եւ փորձառուն այս յարաբերութեան մէջ, այլ նաեւ անոր համար, որ նամակագրութիւնը կ'ապահովէ անհրաժեշտ հեռաւորութիւնը նման հարցերու քննարկումի պարագային:

-Եւ վերջապէս կը նկարագրէ սէր մը, որ հակառակ երեւութական խոչընդոտներուն՝ Չագըրի առաջին ամուսնութիւնն ու ամուսնալուծումը, իրենց իրարմէ հեռու ապրիլը (Սաթենիկ՝ Մանչէսթըր, իսկ Ճանիկ՝ Գահիրէ) եւ այլն, դիմացած է երեք տարի: Այդ երեք տարիներուն պատումն է այս նամակագրութիւնը:

70 նամակներ, երեք տարիներու վրայ երկարող, մօտաւորապէս տարին 23, ամիսը՝ 2 նամակ միջինով:

Սկիզբի տարին՝ 1917-ին նամակներուն թիւը ցանցառ է՝ ամիսը մէկ նամակ. երկրորդ տարին նամակագրութիւնը կը սկսի թափ առնել, հասնելու համար երբեմն շաբաթը երկու նամակի. եւ եթէ նկատի առնենք իւրաքանչիւր նամակի էջերուն թիւը՝ յաճախ մինչեւ 20-30 էջ, կը հասկնանք թէ ուրկէ՝ կու գայ այս գիրքին ծաւալը (350 էջ):

Պէտք է ընդունիլ, որ Ճանիկ Հ. Չագըր վաւերական նամակագիր մըն է, որուն համար ամենէն փոքր դէպքերն ու երեւոյթները առիթ կու տան երկար մտորումներու, յաճախ բազմաթիւ՝ 10-էն մինչեւ 30 էջերու վրայ երկարող: Օրինակ մըն է միայն թիւ 27 նամակը, որուն մէջ Չագըր կը խօսի Սաթենիկին դրկած դիմանկար-լուսանկարներուն մասին, կը նկարագրէ իր տպաւորութիւնները եւ անհատականութեան խորունկ վերլուծումներու կ'երթայ:

Նոյն այս նամակին մէջ է, որ Չագըր կը սկսի խօսիլ բնութենէն կրած իր ծանր ազդեցութեան եւ ունեցած յարաբերութեան մասին, խորանալով եւ հասնելով

մէթաֆիզիք տարածքներու: Այս գիծը իր նամակներուն մէջ կը շարունակուի, յաճախ հասնելով իրապէս մեծ խորութիւններու եւ հաստատելով այն տպաւորութիւնը, թէ ա. այս նամակները օրագրութեան այլ ձեւ մըն են – բան մը, որուն վարժ էր Չագըր, իր պահած օրագրութիւններով, որոնց մասին թէեւ կը խօսի, բայց զորս չկրցանք գտնել իր թողօնին մէջ – եւ բ. այս նամակները միջոց մըն են իր տպաւորութիւններն ու կրած ազդեցութիւնները կարգի դնելու, դասդասելու եւ յստակօրէն ներկայացնելու համար:

14 Օգոստոս 1917-ին Սաթիին գրած նամակին մէջ, պատասխանելով աղջկան հարցումին, Ճանիկ Չագըր մանրամասնօրէն կը նկարագրէ իր կեանքին սկիզբի տարիները, մինչեւ 1900 թուականի Հոկտեմբերին Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս) հասնիլը եւ երկու օր ետք Գահիրէ երթալը:

Ճանիկ Չագըրի կենսագրութիւնը կը գտնենք ոչ միայն Սաթիին գրած իր նամակներուն մէջ, այլ նաեւ իր ժամանակին լոյս տեսած քանի մը գիրքերու մէջ, որոնք արձանագրած են կենսագրութեան կողքին, իր տարած կարեւոր եւ ազգանուէր աշխատանքները:

Այսպէս, 1919-ին լոյս տեսած տոքթոր Մ. Սալբիի (Արամ Սահակեան) «ԱԼԵԱԿՆԵՐ ԵՒ ԽԼԵԱԿՆԵՐ, հայ վրանաքաղաքին տարեգիրքը» հատորին էջ 164-165-ին վրայ կը կարդանք.

«Տոքթ. Սերոբեանի վարչութեան օրով՝ եթէ կայ անձաւորութիւն մը որ կեդրոնական ոյժը եղած է յիշեալ Վարչութեան Գահիրէի հատուածին, գանձապետ Պր. Ճանիկ Չագըրն է: Յիշեալը իր ուշիմութիւնով, գործնական ուղղամիտ ոգիովը, անուրանալի կարողութիւնովը եւ անգլիական ու ամերիկեան պաշտօնական շրջանակներու մէջ իր վայելած մասնաւոր յարգանք ու համակրութիւնովը, չափազանց օգտակար եղած է Բօր Սաիտի Կարմիր Խաչի կազմին: Այնպէս որ գլխաւորաբար իր շնորհիւ, առանց ամենափոքրիկ ձգձգումներու ներքին, մատա-

կարարական խնդիրները ամիսէ ամիս եւրոպական ճշդապահութիւնով կարգադրուած եւ յաճախ իր գաղթավայր այցելութիւններուն շնորհիւ՝ անգլիական վարչութեան հետ հարթուած են, որոնք նիւթական մեծ առաւելութիւններ ապահոված են Հայ Կարմիր Խաչի տեղական կազմին համար»:

Իսկ Վահան Զարդարեան, իր նշանաւոր «Յիշատակարան»ին «Տարեգիրք 1941 Տարուայ» համարին մէջ աւելի քան հինգ էջեր կը տրամադրէ անոր կենսագրութեան եւ աշխատանքին, ու կ'ըսէ թէ այդ կենսագրութիւնը քաղած է ՀԲԸՄիութեան պաշտօնաթերթ «Միութիւն»էն եւ գաղութահայ «Տարեցոյց»էն ու կը գրէ.

«Եգիպտահայ գաղութին կարկառուն դէմքերէն եւ միջազգային համբաւի տիրացած անձնաւորութիւն մըն է Պ. Ճանիկ Չագըր, որուն գաղութահայութիւնը կը պարտի խորունկ յարգանք եւ որուն արձագանգը կ'ըլլայ «Յիշատակարան», կենսագրութիւնը ներկայացնելով մեր ընթերցողաց»:

«Պր. Ճանիկ Չագըր ծնած է Պոլսոյ Տաւուտ փաշա թաղին մէջ 1879 Յունիս 1-ին եւ որդին է սկիւտարցի Մարտիրոս Համբարձումեանի, որուն հայրը Իրանը Չագըր Օղլու, ծագումով Պարսկաստանի Համատան քաղաքէն, գաղթած Պոլիս 1750-ին եւ պալատան բեկաբոյժն էր (խըրըխճի պաշի), մայրը Շահին Ռաֆայէլեան, աղջիկն է Քէսէնի Սողոմոնի, հանրածանօթ աւագանիի սեղանաւոր:

Ինք իր եղբայրներուն եօթներորդն է, իր եղբայրն է նաեւ Պոլսոյ մէջ տպարանատէր Սերվիչէն, որուն մասին պիտի խօսինք ուրիշ առթիւ»:

Իր նախնական կրթութիւնը ստացած է Եէնի Գաբուի վարժարանին, իսկ բարձրագոյն կրթութիւնը՝ Ռոպէրթ Գուլէնի մէջ, ուրկէ կը վկայուի 1900-ին:

Կու գայ Եգիպտոս եւ 1901 թուականին կը սկսի աշխատիլ Wagons Lits Միջազգային Ընկերութեան մէջ, որուն վարիչ կը նշանակուի 1906 թուականին:

1925-էն սկսեալ պատուակալ ընդհանուր քարտուղարն է Association pour favoriser le tourisme en Egypte ընկերու-

թեան, որուն նախագահն է Սիւլէյման փաշա, իսկ 1926-էն անդամ եղած է Եգիպտոսի Պանդոկներու Ընկերութեան վարչական խորհուրդին:

Ճանիկ Չագըրը նաեւ նախագահներէն մէկը եղած է Գահիրէի Միջազգային Theosophical Society ընկերակցութեան:

Մեծապէս գնահատուած է տարբեր կառավարութիւններու կողմէ եւ ստացած բազմաթիւ շքանշաններ:

-1929 Պատուոյ լէգէոնի աստիճան, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ:

-1930 Պելճիքական թագի ասպետութեան աստիճան:

-1930 Ռումանիոյ թագի հրամանատարի աստիճան:

-1931 Իտալիոյ թագի ասպետութեան աստիճան:

-1933 Սուրիական արքունեաց շքանշան:

-1934 Պուլկար քաղաքային արքունեաց ազգային մեծ խաչի շքանշան:

-1935 Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Առաջին Աստիճան:

-1935 Շուէտական արքայական Թոլուրոյ աստղի ասպետական աստիճան:

-1937 Ֆրանսական պատուոյ լէգէոնի սպայութեան աստիճան:

-1937 Լիբանանեան արքունեաց ոսկի շքանշան:

Դժբախտաբար սակայն այս շքանշաններէն ոչ մէկը պահուած է. ինչ որ կայ, շքանշանի մը ուսնոց-ժապաւէնն է միայն:

Հակառակ իր բազմազբաղ օրերուն, եղած է նաեւ գործօն եւ կարեւոր անդամ մը գաղութահայ կեանքին մէջ: 1919 թուականին, երբ ՀԲԸ Միութեան կեդրոնը տակաւին Գահիրէ էր, ընտրուած է փոխատենապետ կեդրոնական վարչութեան, իսկ 1921-ին, երբ Կեդրոնը Փարիզ փոխադրուած եւ Գահիրէի մէջ Գործադիր ժողով մը միայն մնացած է, գործօն անդամներէն մին եղած է այդ ժողովին: Իսկ մինչեւ իր մահը եղած է նոյն միութեան յանձնաժողովին փոխ ատենապետը:

Եղած է Նուպար մարզարանի հիմնադրութեան ձեռնարկողներէն մէկը եւ վարիչ մարմինին նախագահը:

Եղած է Գալուստեան վարժարանի հո-

գաբարձութեան անդամ:

Իրեն վստահուած է Առաջնորդարանի վերակազմութեան ծրագիրը պատրաստելու աշխատանքը:

Ճանիկ Չագըրի նամակներուն մէջ շարք մը բառեր անընդհատ կը կրկնուին, ստեղծելով ուրոյն աշխարհ մը, որ անշատ է առօրեայէն եւ ուր կը տիրապետեն ազնուական հոգիի մը տուայտանքները, զանոնք յաղթահարելու ճիգն ու մարմաջը եւ աւելի իտէալական կեանք մը ապահովելու ցանկութիւնը: Իր նամակներուն մէջ այս է որ կը փորձէ բացատրել Սաթիին - ինչպէս կը կոչէ զինք - եւ այս տեսլականով կ'ուզէ համոզել իր ընտրեալին իրապաշտ էութիւնը:

Յաճախ կը հանդիպինք նաեւ մէկ, նոյնիսկ երկու գիծերով ընդգծուած բառերու, որովհետեւ Ճանիկ ուզած է կրկնել ու շեշտել գաղափար մը, փորձելով համոզել, երբեմն նոյնիսկ փորձելով նրբօրէն պարտադրել իր կամքը, ինչպէս օրինակ Սաթիի Լոնտոնի մէջ քարտուղարութեան պաշտօն մը ունենալու փափաքին պարագան, որուն ամբողջովին դէմ եղած է Չագըրը:

Կարգ մը նկատողութիւններ.

-Նամակները բոլորը պահուած են իրենց պահարաններով, որոնց վրայէն յաճախ դրոշմաթուղթերը կը պակսին:

-Նամակները, Սաթիի առաջարկով, թուագրուած են, որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց յաջորդականութիւնը դիւրութեամբ գտնել, Համաշխարհային Ա. Պատերազմի ընթացքին փոստային գրաքննութեան եւ փոստին ուշացումներուն պատճառով:

-Յստակ է, որ Տիկին Չագըր, ամուսնին մահէն ետք յաճախ կարդացած է Ճանիկ Չագըրի նամակները, որովհետեւ երբ սկսանք դասաւորումը անոնց, նամակները պահարաններուն մէջ էին իրենց վերջին էջը սկիզբը դրուած:

-Նամակներուն պահարաններն ու թուղթերը իրենց վրայ ծանօթէն կը կրեն

Ժամանակին ու մանաւանդ վատ պայմաններու մէջ մնացած ըլլալու կնիքը: Կարգ մը նամակներ – բարեբախտաբար շատ չէ անոնց թիւը – ամբողջովին անընթեռնելի դարձած են:

–Պահարաններուն վրայ տիկին Չագըր յաճախ նշումներ ըրած է, երբեմն դողդոջ ձեռագրով, ինչ որ կը հաստատէ այդ նշումներուն բաւական ուշ գրուած ըլլալը. Օրինակ.

“Very good description of south of France” կամ

“Mother comes with me to Cairo”.

–Այս նամակները կարծես նաեւ օրագրութիւններ են, որովհետեւ Ճանիկ Չագըր ընդհանրապէս իր առօրեան կը նկարագրէ, յետին մանրամասնութիւններով:

–Իր նամակներէն մէկուն մէջ Ճանիկ Չագըր կ'ըսէ.

“My 24 hours are divided between my office, my literary work ...” այլ տեղ մը խօսած է նաեւ 1892 թուականէն իր գրած օրագրութիւններուն մասին: Դժբախտաբար սակայն չկրցանք գտնել ո՛չ օրատետրեր եւ ո՛չ ալ գրական որեւէ աշխատութիւն նամակներու թողօնին մէջ: Սակայն իր նամակներուն ոճը յաճախ գրական է, պատկերներով եւ համեմատութիւններով հարուստ:

–Ճանիկ Հ. Չագըրի անգլերէնը կը տարութերի անգլիականին եւ ամերիկեանին միջեւ, ուր յաճախ նաեւ վրէպներ կամ սխալներ սպրդած են: Աւելի ուշ, հաւանաբար Ճանիկի մահէն ետք, Սաթի կարմիր մատիտով սրբագրութիւններ ըրած է կարգ մը նամակներու էջերուն վրայ:

Ի վերջոյ պէտք է հաստատել, որ Ճանիկ Հ. Չագըր նախակերպարը կարելի է համարել Սփիւռքի աշխարհաքաղաքացի

(cosmopolite) հայուն, որ աւելի ուշ զարգացաւ Ֆրանսայի մէջ 30-ական թուականներուն, ապա Պէյրութի մէջ՝ 50-70-ականներուն եւ վերջապէս ԱՄՆի մէջ՝ դարուն վերջաւորութեան:

Այս հրատարակութիւնը փորձած ենք հարստացնել կարելիին չափ տեղանունները, անձնանուններն ու դէպքերը ծանոթագրելով:

Սակայն մնացած են կարգ մը անուններ, զորս չենք կրցած ճշդել:

Պէտք է անպայման նշել նաեւ, որ Ճանիկ Հ. Չագըրի գիրը եղած է գրեթէ անհասկնալի, այնքան, որ Սաթենիկ Թոփալեանի քոյրը՝ Նուարդ, պատահամբ տեսնելով սկիզբի նամակներէն մին, կը բացագանչէ՝ «Բայց այս ի՞նչ գիր է, Սաթի, ըսէ՛ որ քիչ մը աւելի հասկնալի ձեւով գրէ»:

Այս է պատճառը, որ կարգ մը բառեր անկարելի եղաւ վերծանելը:

Նամակները հրատարակուած են իրենց բնօրինակներուն լեզուով՝ անգլերէնով, ոչ միայն բնագրին հաւատարիմ մնալու, այլ մանաւանդ կարելիին չափ մեծ թիւով ընթերցողներու հասնելու համար, մանաւանդ Սփիւռքի արեւմտեան կողմն աշխարհի, ուր ոչ միայն երիտասարդութիւնը, այլ նաեւ միջին տարիքի ընթերցողները կը նախընտրեն անգլերէն կարդալ, լեզու մը, որուն շատ աւելի կը տիրապետեն եւ որ դարձած է իրենց մայրենին որոշ չափով:

Մարուշ Երամեան, Գահիրէ, 2021

¹ Հայ Կարմիր Խաչի վարչութեան.

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱԻԱՔԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԸ

Հելիոպոլսոյ Մարգական Ակումբին (Հելիոպոլիս, Գահիրէ) արուեստի հերթական 43-րդ ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ ակումբէն ներս, Հինգշաբթի, 15 Յունիս 2023-ի երեկոյեան ժամը 7-ին, կոկիկ հասարակութեան մը ներկայութեան:

Ցուցահանդէսին իրենց մասնկացութիւնը բերած էին 49 արուեստագէտներ՝ նկարիչներ, քանդակագործներ, լուսանկարիչներ եւ խճանկարի վարպետներ:

Այս ցուցահանդէսները սկսած են 1978 թուականին եւ մեծ յաջողութիւն արձանագրած, ձեւով մը դառնալով հաշուետու ցուցահանդէս մը, որ ի մի կը բերէ Գահիրէի մէջ գործող արուեստագէտները, անոնց աշխատանքները ակնդիրներու դատին յանձնելով:

Նկարչուիի Էսմէրալտա Հատտատ ինք սկսած է այս ցուցահանդէսները, որոնք կը կոչուին Salon Heliopolis.

Այս տարի եւս, ինչպէս անցնող քանի մը տարիներուն, ճշգրիտ ըլլալու համար՝ 2019 թուականէն սկսեալ, արուեստագէտ Վահէ Վարժապետեան հրաւեր ստացած է մասնակցելու. իր աշխատանքը աչքի կ'իյնայ շատ ինքնուրոյն ոճով եւ գոյներու

յանդուգն օգտագործումով:

Այս տարուան ցուցահանդէսին կարգ մը անսովոր երեւոյթներ կային, ի տարբերութիւն նախորդին. առաջինը Իզապէլա Մարիա Ուշման օտարուիին մասնակցութիւնն էր, արաբական գիրերով կազմուած գործով մը, ուր իր բացատրութեամբ կարելի էր կարդալ «կնոջ գուրգուրանքը շատ աւելի ուժեղ է քան այր մարդուն զօրութիւնը» արաբերէն նախադասութիւնը:

Երկրորդ հետաքրքրական երեւոյթը վերամշակուած նիւթերու օգտագործումն էր, նկարի թէ քանդակի համար, ինչպէս էին գործերը Ամր Շիհայի՝ «Աղանիներ», Ահմէտ Ամմարի՝ «Իշապանը», կամ Աշրաֆ Նասիֆի «Մօ Սալահ»ը:

Իրապէ՛ս հաճելի ցուցահանդէս մը, որ արուեստի մթնոլորտով ակնդիրը առօրեայի սովորականութենէն վեր կը հանէ, անոր խաղաղ եւ գեղեցիկ պահեր պարգեւելով:

Կը շնորհաւորենք արուեստագէտ Վահէ Վարժապետեանը իր մասնկացութեան համար եւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք իրեն:

ԵՐԿՈՒ ՏԻԿԻՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Եգիպտահայության տրոփող յիշողութիւնը

Եգիպտահայ երեց սերունդէն երկու տիկիներ՝ Նուարդ Աւագեան եւ Արաքսի Խաչերեան բարի եղան պատասխանելու «Տեղեկատու»ի հարցումներուն, որոնք նպատակ ունին բանալ վարագոյրը մօտիկ անցեալի մը վրայ, երբ գաղութը այլ թիւ եւ այլ պատկեր կը ներկայացնէր: Այդ պատկերին ծանօթանալու համար նախ կը գրուցենք տիկին Ն. Աւագեանին հետ:

Ճերմակահեր, իր տարիներուն խոտոր համեմատող ուղղաձիգ հասակով եւ շատ հաճելի, առոյգ ձայնով Տիկին Նուարդը շատ եգիպտահայերու բարեկամուհին է եւ փնտռուող գրուցակիցը, իր հաւասարակշիռ, զուսպ եւ հաճելի խօսքով եւ ամուր տրամաբանութեամբ:

Կը հանդիպինք իրեն համոզուած, որ իր յիշութիւններուն մէջ պահ դրուած կը մնան եգիպտահայ կեանքէն կարելոր մանրամասնութիւններ, մեծ կամ փոքր, որոնց մասին չէ գրած պատմագիրը եւ որոնք ուշադրութեան կ'արժանանան հատուն տիկնոջ մը կշռադատող միտքով:

Տեղեկատու - Շնորհակալ ենք եւ ուրախ, որ ընդունեցիք հարցազրոյց տալու մեր առաջարկը: Սկսելու համար կը խնդրենք որ պատմէք ձեր մանկութեան, պատանութեան մասին:

Նուարդ Աւագեան - Գալուստեան Ազգային վարժարան յաճախած եմ, նախապատրաստականն ալ հոն ըրած եմ, մինչեւ *սերթիֆիքա*: Մարգականի մէջ շատ յաջող եղած եմ եւ Եգիպտոսի 16 տարեկանէն վար մարզիկներուն ախոյեանութիւնը շահած եմ կոտրելով չափանիշը, որ 126 cm էր, ես հասած եմ 131 cm բարձրութիւն ցատկելու մէջ: Այդ օրերու մեր առաջնորդ Մամբրէ Սրբազանը (երջանկայիշատակ) «եղնիկս» կ'ըսէր ինծի ... Ասիկա պիտի ըլլայ 1944-45 թուականներուն: Յետոյ շրջանաւարտ եղայ եւ American Mission-ի դպրոցը գացի, բայց անդամ էի Գալուստեան Ազգ. Վարժարանի նախկին աշակերտներու Միութեան: Բարեբախտաբար տունս դպրոցին մօտ էր, Պուլաքի շրջանը: Կը հաւաքուէինք, պասքէթ-պոլ կը խաղայինք, թատրոն կը խաղայինք: Դժբախտաբար թէ բարեբախտաբար – չեմ գիտեր ո՞ր մէկը կրնաս գործածել – կանուխ ամուսնացայ, հետեւա-

բար սրահներէն հեռացայ, մինչեւ տղուս դպրոցական տարիքը: Ամուսինս ստիպեց, որ տղաս հայկական դպրոց երթայ: Ճիշդ է որ հայ էր ամուսինս, բայց իր հայրը Մանսուրա ապրած է եւ հոն հայկական դպրոց կամ հայկական շրջանակ չըլլալուն, ժեզուիթներուն քովէն շրջանաւարտ եղեր է: Ես կ'ուզէի, որ զաւակս ալ նոյն դպրոցը երթայ: Բայց ամուսինս ըսաւ՝ նախ հայկական դպրոց թող երթայ, հայերէն սորվի, յետոյ ի՞նչ որ կ'ուզէ թող ընէ: Նոյնը ստիպեց թոռներուն համար նաեւ: Գործին բերումով հայ կօշկակարներու հետ կը հանդիպէր, որոնք իր Աւագեան մականունը լսելով հայերէն կը խօսէին,

իսկ ինք ... հայերէն չէր գիտեր: Ասիկա ցաւ եղած է իրեն համար: Ասիկա պիտի ըլլայ 1955-56-ի շրջանին: Այդպէս է որ տղաս Գալուստեան Ազգ. Վարժարան յաճախեց: Այդ շրջանին ծնողք-ուսուցիչ միութիւն մը կար, ես ալ անդամ եղայ եւ ուզեցի օգտակար դառնալ, անվճար կերպով սկսայ ձեւագիտութեան, ճաշ պատրաստելու, մէկ խօսքով առտնին տնտեսագիտութեան դասեր տալ դպրոցէն ներս:

Այդ շրջանին նաեւ Գեղարուեստասիրաց Միութեան ակումբը սկսայ յաճախել. բոլոր աշխատանքներուն մասնակցած եմ:

Տ. Կրնա՞ք քիչ մը աւելի մանրամասն խօսիլ Գեղարուեստասիրաց Միութեան մասին, որուն փակուիլը ափսոսանք կը պատճառէ մինչեւ այսօր այն եգիպտահայերուն, որոնք վայելած են այդ ակումբին կեանքը:

Ն.Ա. Ակումբը Ռամկավար կուսակցութեան կը պատկանէր անշուշտ. Քսան տարի ետք ես ալ ուրիշներու հետ վերերան անդամի վկայական ստացած եմ: Զանգեզուր պարախումբը ունէինք, որուն բոլոր ելոյթներուն հագուստներու իրագործումին օգտակար դարձած եմ, գնումներու թէ կարի պարագային: Շրջան մը Տիկնանց Յանձնախումբին ատենապետուիին էի:

Դժբախտաբար գրեթէ մարդ չէ մնացած իմ սերունդէս:

Տ. Կը յիշէ՞ք թէ ձեզի հետ ովքեր կային:

Ն. Ա. Ալիս Տէփոյեան, Շաքէ Երզնկացեան, Արաքսի Տէօվէթեան ... Բոլորս ալ ցաւ ապրեցանք, երբ սրահը գոցուեցաւ: Յետոյ սկսանք Կոկանեան Սրահ յաճախել: Մանուշ Զօփուրեանը կար այն օրե-

րուն – հիմա Ամերիկա գաղթած է – որովհետեւ ինք Հելիոպոլիս կը բնակէր: Շատեր կային՝ Մարօ Զէչէնեանը, Սեդա Թէրզեանը:

Տ. Զանգեզուրէն զատ ի՞նչ գործունէութիւն ունէիք:

Ն. Ա. Թատրոն ունէինք եւ անշուշտ դասախօսութիւններ, որոնց համար յաճախ դուրսէն դասախօսներ կը հրաւիրուէին՝ Հայաստանէն եւ այլ երկիրներէ:

Ամառները տանիքը կ'անցընէինք: Սարուխան Նոյնիսկ երգիծանկար մը ունի, ուր ամառուան տաքին մարդիկ բաճկոններով կը շտապեն:

–Աս ո՞ր:

–Գեղարուեստասիրաց ...

Տ. Ինչպէ՞ս էր կեանքը Եգիպտոսի մէջ ձեր երիտասարդութեան օրերուն՝ դպրոցներ, ակումբներ, համալսարան եւ այլն:

Ն. Ա. Այո, տարբեր էր, միշտ գործունէութիւն կար. Երկուշաբթի Տիկնանց օր էր, Երեքշաբթի Ժողովի օր էր, Չորեքշաբթի տղոց օրն էր, Հինգշաբթի ... իսկ Ուրբաթ Շաբաթ ալ թատրոն, զբօսապտոյտ եւ այլն: Մենք, Տիկնանցը ըսել կ'ուզեմ, ընդունելութիւնները կը պատրաստէինք, իսկ ամէն տարի անպայման Հայաստանագնացութիւն կը կազմակերպէինք՝ տասը օր Հայաստան, հինգ օր Ռուսիա՝ Մոսկուա կամ Քիէվ:

Տ. Թատրոնին համար բեմադրիչնե՞րը ...

Ն. Ա. Տեղական ոյժեր կ'ըլլային ընդհանրապէս՝ տիկին Իփէքեան, օր. Տամատեան, Ժիրայր Փափագեան...

Տ. Կ'ուզէի հարցնել, թէ ձեր օրերուն աշակերտութիւնը տարբե՞ր են այ-

ս֊օր֊ու֊ան դպրոցականներէն:

Ն. Ա. Այո՛, այսօր տղաքը շատ արագ են, մենք մեծցանք հայկական շրջանակի մէջ, իրենք օտար դպրոցներ գացին եւ ... օտարացան:

Տ. Ըսել կ'ուզէք որ օտար դպրոց երթալը, օտար շրջանակի մէջ ըլլալը կ'օտարացնէ՞:

Ն. Ա. Այո՛, կ'օտարացնէ,

Տ. Ընդհանրապէս սակայն օտար դպրոց յաճախած տղաքը մի՛շտ ակումբ կու գան:

Ն. Ա. Այո, կու գան, սակայն գործունէութիւն չկայ, մե՛ր օրերու գործունէութիւնը չկայ այսօր, օրինակ ժամանակին ամէ՛ն բան մենք կ'ընէինք՝ կը ձեւէինք, կը կարէինք - Զանգեզուրի հագուստներուն համար կ'ըսեմ - հիմա ալ կ'ընեն անշուշտ, բայց աւելի պատրաստի կ'երթան: Յետոյ ժամանակին մենք ամէն առիթի նուիրաւորութիւններ կ'ընէինք, այսօր ատիկա ալ չկայ, որովհետեւ կ'ըսեն՝ համայնքը պէտք չունի:

Այսօրուան երիտասարդները այլ ձեւով կը մտածեն, այլ փափաքներ ունին եւ այլ աշխատանքներ կը տանին:

Այսօր օրինակ հայ ուսուցիչ ալ չկայ:

Տ. Ի՞նչ է ատոր պատճառը կը կարծէք:

Ն. Ա. Մեր ծնողքը մեզի պատմած է Զարդին մասին, մենք շատ ազդուած ենք. բայց մենք մեր զաւակներուն չպատմեցինք: Զարդ տեսած ծնողներու զաւակները աւելի կապուած էին հայութեան: Այսօրուան տղաքը շատ բան կը կորսնցնեն:

Տ. Ի՞նչ կը կորսնցնեն:

Ն. Ա. Հաւաքոյթները ... Աշխատողները քիչ են: Նաեւ տունները այսօր այնքա՛ն հեռու են կեդրոնէն, որ շատեր չեն ուզեր

ակումբ գալ: Տղաքը օտար ընկերներ կ'ունենան իրենց դպրոցական շրջանակէն ... Եւ աւելորդ կը գտնեն հայկական շրջանակի մէջ ըլլալը:

Տ. Ի՞նչ կը մտածէք օտար ամուսնութիւններուն մասին:

Ն. Ա. Բոլորս ալ գիտենք որ գաղութին մէջ օտար ամուսնութիւնները շատցած են: Մեր հայ աղջիկները ամօթխած են, որուն պատճառով մեր տղաքը կը նախընտրեն օտար եւ համարձակ աղջիկներու հետ յարաբերիլ եւ ի վերջոյ կ'ամուսնանան: Բայց մեր՝ իմ եւ ամուսինիս, տղուս եւ թոռներուս տուններուն շատ մօտ ըլլալը օգներ է մեզի, որ մօտ եւ մտերիմ ըլլանք: Առաւել՝ ամուսինս, հակառակ լաւ հայերէն չգիտնալուն, կապուած է իր ազգութեան եւ ըստ այդ դաստիարակած իր զաւակն ու թոռները:

Տ. Կ'ուզէ՞ք բան մը աւելցնել:

Ն. Ա. Կ'ուզեմ ըսել, որ պատասխանատուները պէտք է աւելի մօտենան երիտասարդներուն, իրենց հաճելի եղող ծրագիրներ հրամցնեն ...

Տ. Այդ բոլորը կ'ըլլան, բայց այդ ծրագիրներուն մէջ հայերէնն է որ կը տուժէ, որովհետեւ տղաքը յստակօրէն գիտեն, նոյնիսկ կ'ըսեն՝ անգամ մը որ համալսարան սկսիմ յաճախել, ա՛լ բնաւ պէտք պիտի չունենամ հայերէնին:

Ն. Ա. Տղաքը չեն ուզեր հայ մնալով զբաղիլ, որովհետեւ ատիկա դժուար է, մինչ օտարանալը շատ դիւրին է, դժբախտաբար:

Տ. Շնորհակալութիւն Տիկին Նուարդ Աւագեանին, իր հաճելի զրոյցին համար:

ԱՐԱՔՍԻ ԽԱՇԵՐԵԱՆ

Մեր յաջորդ հանդիպումը տրիկին Արաքսի Խաշերեանին հետ է, որ այսօր դժբախտաբար տեսողությունը գրեթե կորսնցուցած, սակայն պահած է իր առողջ եւ փրամաքանող միտքը, մանաւանդ յիշողությունը, որ կրնայ փարիներ ետ երթալ եւ վաղուց մոռցուած մանրամասնութիւններ յիշել: Ինք եղած է մէկը անոնցմէ, որոնք կէս դար առաջ արդէն համալսարանական վկայականներու փիրացած են եւ իրենց ներդրումը ունեցած գաղութին եւ երկրին կեանքին մէջ: Պարզապէս կարելի է հիանալ իր նուաճումներով եւ կեանքին հանդէպ ունեցած արդիւնաւէտ եռանդով:

Տեղեկատու - Կրնա՞ք պատմել ձեր մանկութեան, յաճախած վարժարաններուն եւ գացած համալսարանին մասին:

Արաքսի Խաշերեան - Թէեւ Գահիրէ, ղպտիներու հիւանդանոցը ծնած եմ, բայց մեր բնակութիւնը միշտ Հելիոպոլիս եղած է, հիմակուան տանս շատ մօտիկ տան մը մէջ: 1932-էն այստեղ ենք: Մանկապարտէզ Մերճանեան գացած եմ, երբ տակաւին Նուպարեանի շրջապատին մէջ չէր, այլ ղպտիներու եկեղեցիին դիմացի թաղը գտնուող գեղեցիկ վիլլա մըն էր, որ յետոյ ծախուեցաւ եւ միացուեցաւ իտալական դպրոցին: Երկու յարկանի էր եւ մեծ սրահ մը ունէր. Կը պատկանէր Լեւոն եւ Սաթենիկ Մերճանեաններուն: Աւելի ուշ, երբ Նուպարեանի Պըլըքտանեան սրահին բաժինը շինուեցաւ, հոն ուր նախապէս ՀՄԸՄի դաշտն էր, 1958 թուականին, 16 բարերարներով, որուն մեծ բաժինը Պըլըքտանեանը տուած էր, այն ատեն էր որ հոս փոխադրուեցաւ մանկապարտէզը: Կը յիշեմ որ հին դպրոցին մէջ բացօթեայ բեմ ալ ունէինք եւ մեր հանդէսները հոն կ'ընէինք: Հաւնոց ունէինք, նապաստականոց, որ փոքրիկները տեսնեն, սորվին եւ զբաղին անշուշտ: Թիւով շատ էինք, ամէն մէկ դասարան երկու բաժին ունէր, գրեթէ 150 հոգի էինք մանկապարտէզին մէջ: Յետոյ կամաց-կամաց պակսեցան, ընտանիքները ճամբորդեցին մաս մը Հայաստան, ուրիշներ Ամերիկա, Գանատա, Աւստրալիա, մինչեւ Արժանթին ու Պրագիլ, որովհետեւ 1952-ին յեղափոխութիւնը եղաւ, իսկ 1961-ին պետութիւնը սկսաւ գործարանները գրաւել, որմէ ետք մարդիկ վախճալով

սկսան գաղթել: Յետոյ 1967-ի պատերազմը, 1973-ի պատերազմը ...

Յետոյ գաղթը դադրեցաւ, Գալուստեանը Հելիոպոլիս փոխադրուեցաւ, իսկ այս օրերուն Սուրիայէն եւ Լիբանանէն գաղթած մարդոց զաւակները աշակերտութեան թիւը բարձրացուցին: Երբ դպրոցը աւարտեցի 1962-ին, արդէն մէկ դասարան մնացեր էինք, երբ մինչ այդ բոլոր դասարանները

երկու բաժին ունէին: Երեւակայէ որ երբ Նուպարեան կ'երթայի, խնդրեցին որ քանի մեր տունը շատ մօտ է դպրոցին, ճաշի համար տուն երթանք եւ եւ քանի մը ուրիշներ՝ տաս-տասնհինգ աշակերտ, որովհետեւ ճաշարանին մէջ ալ տեղ չկար, այդքան մեծ էր աշակերտութեան թիւը:

Նուպարեանի վեց տարիները աւարտելէ ետք – որովհետեւ տակաւին բարձրագոյն դասարաններ չկային – կա՛մ Գալուստեան կ'երթայինք, որ մինչեւ երրորդ պատրաստական ունէր, կամ ալ օտար վարժարաններ կը յաճախէինք: Բոլոր նիւթերը՝ թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն արաբերէնով կ'առնէին, այդ պատճառով ծնողքս զիս American College for Girls դրին, ուրիշ երեք դասընկերուհիներ ալ հոն շարունակեցին, երեք աշակերտուհիներ ալ Գալուստեանէն եկան, մէկ աշակերտուհի ալ՝ Անարատ Յղութենէն (Հայ Քոյրերու վարժարան). Դասարանին մէջ եօթը հայ եղանք, գրեթէ դասարանին մէկ երրորդը կազմելով: Պզտիկ Հայաստանի մը մէջ էինք կարծես: Դպրոցը 1500 աշակերտ ունէր, որուն 35-40-ը հայեր էին: Կը յիշեմ որ երկու տարի Վարդանանցին ուզեցինք եկեղեցի երթալ, մեզ դպրոցին պատով

ղրկեցին: Մամբրէ Եպս. Սիրունեանի օրով էր: Եկեղեցին այնքա՛ն խճողուած էր, որ մեզ դասին մէջ նստեցուցին: Ամէն մարդ զարմացած էր, թէ ո՞ր դպրոցին աշակերտուիներն են սրճագոյն համազգեստով այս աղջիկները, չըլլա՞յ թէ հայկական նոր դպրոց մը բացուեր է ...

Տ. Այդ օրերուն դժուար էր որ աղջիկ մը համալսարան երթար. Ձեր ծնողքը ինչպէ՛ս ընդունեւ է ձեզ համալսարան ղրկել:

Ա. Խ. Հայրս՝ Միսաք Յակոբ Տերունեան, որ Մարգուանէն էր եւ Կորնթոսի (Յունաստան) որբերէն, շա՛տ ուսումնաստենչ էր. կրցած էր կրթաթոշակ մը առնել եւ Ամերիկա երթալ 1930 թուականին, Նիւ Եորք, Farmingdale State College.

Տ. Այդ թուականներուն կարծես բոլոր հայ երիտասարդները երկրագործութի՛ւն կ'ուսանէին:

Ա. Խ. Այո՛, որովհետեւ բոլորն ալ կ'ուզէին Հայաստան երթալ եւ երկրագործութեամբ օգտակար դառնալ հայրենիքին: Հայրս չկրցաւ երթալ – լաւ որ չկրցաւ, հաւանաբար եթէ երթար, զինք Սիպերիա ղրկէին: Այդ ուսումը սակայն այստեղ ալ իրեն օգտակար չեղաւ: Մայրս Մարաշի մէջ մանկապարտեզ գացեր է, բայց անկէ ետք ջարդերը եղած են եւ չէ կրցած դպրոց երթալ: Երբ Եգիպտոս եկեր է, հայրը զինք կարի դրեր է, եւ յետոյ քաղաքին լաւագոյն դերձակուիներէն մէկը դարձած է: Ինք շատ կը քաջալերէր զիս ուսումի երթալու, հայրս ալ անշուշտ, բայց ես ալ շատ կը սիրէի ուսանիլ: Պատկերացուր որ Արփինէ (Չորպաճեան) մօրաքոյրս Աղջկանց Ամերիկեան Գոլէճը գացած է, Լուքսորի մէջ: Ատիկա եղած է գլխաւոր պատճառը, որ Եգիպտական հպատակութիւն ստանան:

Այս առիթով կ'ուզեմ նշել, որ հօրս Եգիպտոս գալուն ճիշդ 100 տարի կ'ընէ այս տարի, որովհետեւ ինք որպէս որբ 1923 թուականին եկած եւ հաստատուած էր հոս:

Հօրաքոյրներէս մէկը՝ Եպրաքսէն Ֆրանսա գացեր է, իսկ Հռիփսիմէն, որ Հայաստան ներգաղթեր էր, եկաւ, զինք տեսանք, բաւական մնաց, բայց յետոյ ըսաւ՝ «Ես կ'ուզեմ Հայաստան թաղուիլ, մեր ընտանիքէն գոնէ՛ մէկը Հայաստանի հողին մէջ թաղուի»: Ետ գնաց եւ հոն ալ մահացաւ:

Տ. Ի՞նչ ուսանեցաք Ամերիկեան Համալսարանէն ներս:

Ա. Խ. Քիմիագիտութիւն եւ բնագիտութիւն (chemistry and physics) ուսանեցայ, double major, իսկ մագիստրոսականը solid state physics-ի մէջ առի:

Տ. Ամերիկեան համալսարանի գրադարանին պատասխանատուն էիք կարծեմ:

Ա. Խ. Ո՛չ, Ամերիկեան համալսարանի չէ, այլ Քոնկրետի գրադարանին պատասխանատուն էի: Բայց նախ շրջան մը ուսուցչութեամբ զբաղեցայ՝ American College for Girls-ի մէջ, որուն նշանաբանն էր Enter here to learn, leave it to serve (Մտի՛ր հոս սորվելու, ելի՛ր հոսկէ ծառայելու): Չորս տարի հոն աշխատեցայ որպէս գիտութեան ուսուցչուի, եւ այդ ընթացքին մագիստրոսականս պատրաստեցի:

Տ. Քոնկրետի գրադարանը հայկական գիրքերու բաժին ունի՞:

Ա. Խ. Այո՛, այստեղի գրասենեակը Միջին Արեւելքէն գիրքեր կը գնէ եւ Library of Congress, USA կը ղրկէ. Ամբողջ արաբական աշխարհէն՝ Սուրիա, Լիբանան, Ալճերիա ... մէկ խօսքով արաբական 22 երկիրներէ գիրքեր կը գնէ, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն թրքերէն գիրքեր, քրտերէն, եւ անշուշտ

հայերեն՝ Սուրիայէն եւ Լիբանանէն:

S. Ո՞վ կ'ընտրէ թէ ինչ գիրքեր պետք է գնել:

Ա. Խ. Այն օրերուն ե՛ս կ'ընտրէի. եւ անշուշտ բոլո՛ր հայերէն գիրքերը կ'առնէի, որովհետեւ արաբերէն հազարաւոր գիրքեր կու գան, թրքերէն հազարաւոր գիրքեր կու գան, քրտերէն հարիւրաւոր գիրքեր կու գան, իսկ հայերէնը, լաւագոյն պարագային, քանի մը տասնեակ գիրքեր կու գան. հարսանիք կ'ընէի եթէ հարիւր գիրք գար մեզի: Բոլոր գիրքերը կ'առնէի, բայց շատ ուրախ կ'ըլլայի, եթէ մանկական գիրքեր ըլլային. գիտես, մանուկները շատ կարեւոր են մեզի համար:

Նաեւ Նուպարեան վարժարան աշխատած եմ, որպէս գիտութեան այցելու ուսուցչուհի: Geo Source company-ի մէջ աշխատեցայ որպէս Seismic data analysis ընող, թէ՛ երկրաշարժներու եւ թէ՛ երկրին ընդերքը գտնուող հարստութիւնը՝ քարիւղ եւ այլն ուսումնասիրելու:

S. Ի՞նչ տարբերութիւն կը գտնէք մեր սերունդներուն մէջ, այս օրերուն եւ ձեր Նուպարեանի մէջ աշխատած օրերուն:

Ա. Խ. Երբ ես աշակերտ էի, մեր գրեթէ բոլոր ուսուցիչները հայ էին, նոյնիսկ մարզանքի ուսուցիչը, ձեռագործի ուսուցիչը, գծագրութեան ուսուցիչը ... Երբ ասոնք բոլորը հայ ըլլան, կը նպաստեն լեզուին, անուղղակիօրէն լեզուն կը զօրանայ, մեր մարզանքի ուսուցիչը Արարատ Քրիսեանն էր, որ մեզի կը խօսէր Իկոր Տէր Յովհաննէսեանի մասին, Ալպեռ Ազարեանի մասին եւ այդ միջոցով մեր մէջ հայրենիքի սէր եւ հպարտութիւն կ'արթնցնէր. Ասիկա շատ կարեւոր է. միայն հայերէն լեզուն դասաւանդելը աշակերտին համար պատիժի կրնայ վերածուիլ, քովնտի նիւթերն են որ հաճելի կը դարձնեն դասաւանդումը: Մեր օրերուն հայերէնի շատ լաւ ուսուցիչներ ունէինք: Մեր ուսուցիչները նաեւ շատ երիտասարդ էին, հիմակուան ուսուցիչներէն աւելի երիտասարդ, մանուկներուն համար ասիկա շատ լաւ է:

Մենք նաեւ քիչով գոհացող էինք. այսօրուան աշակերտին շռայլութիւնը իրապէ՛ս շատ է: Մեր օրերուն նոյնիսկ հեռատեսիլ չունէինք, հեռատեսիլ ունեցանք 1961-62 թուականներուն: Անկէ առաջ միայն ծայնասփիւռ կար: Այսօր, երբ աշխարհի բոլոր

հաճոյքներն ու գիտելիքը իրենց տրամադրութեան տակ են, ի՞նչ պետք է ընել, որ տղաքը դպրոցին, մանաւանդ հայկական դպրոցին կապուին: Հակառակ ասոր, մեր օրերուն նախակրթարանի 5-րդ կարգի աշակերտը աւելի լաւ հայերէն գիտէր, քան այս օրերու երկրորդականի աշակերտը: Ըսեմ նաեւ, որ իմ սերունդէս տասը տարի առաջ, մեզմէ աւելի լաւ հայերէն գիտէին: Մեր բոլոր նիւթերը հայերէնով կը դասաւանդուէին՝ գիտութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն ... Այսօր ատիկա կարելի չէ ընել: Այսօր անգլերէնը դարձեր է աշխարհի լեզուն, մենք ալ պիտի ուզենք, որ մեր զաւակները լա՛ւ իմանան այդ լեզուն, որովհետեւ անով պիտի ուսանին, անով պիտի աշխատին:

Որքան ալ գոհ չըլլանք սակայն, մեր դպրոցէն ներս ճիգ կը թափուի փոքրերուն համար հայերէնը ընտանի դարձնելու: Իմ մեծ թոռնիկս այս տարի Մերճանեան Մանկապարտէզը աւարտեց եւ հանդէսին չորս հոգիով Եղիշէ Չարենց արտասանեցին: Շատ անակնկալի եկայ. Մեզի Չարենց չէին սորվեցներ, մանկապարտէզին «Փիսիկ փիսիկ ծուռ պոչիկ» կը սորվեցնէին ...

S. «Տեղեկատու»ին աշխատակցած էք յօդուածներով. Ինչպէ՛ս սկսած էք աշխատակցիլ եւ մինչեւ ե՛րբ շարունակած էք:

Ա. Խ. Պարոն Պերճ Թերզեանը առաջարկեց որ աշխատակցիմ. թէեւ շատ զբաղ էի այն օրերուն, բայց չմերժեցի զինք: Գրած եմ Հելիոպոլսոյ մասին, որուն կցուած նկարը գործն է արժանթինահայ Ռոզա Տոլապճեանին, որուն հայրը եգիպտահայ եղած է: Կոկանեանի մէջ ցուցահանդէս մը կազմակերպեցինք իրեն համար, որուն ներկայ եղան Հայաստանի եւ Արժանթինի դեսպանները: Հակառակ Յուլիսի տաքին, մեծ թիւով մարդիկ եկած էին այդ ցուցահանդէսը դիտելու:

2010 թուականին, երբ աշխատանքային այցով Հալէպ գացեր էի, վերադարձիս Հալէպի մասին եւս գրեցի:

Յետոյ աշխատանքս արգելք եղաւ որ շարունակեմ «Տեղեկատու»ի աշխատակցութիւնս:

S. Շնորհակալութիւն Տիկին Արաքսի Խաչերեանին, իր հաճելի զրոյցին համար:

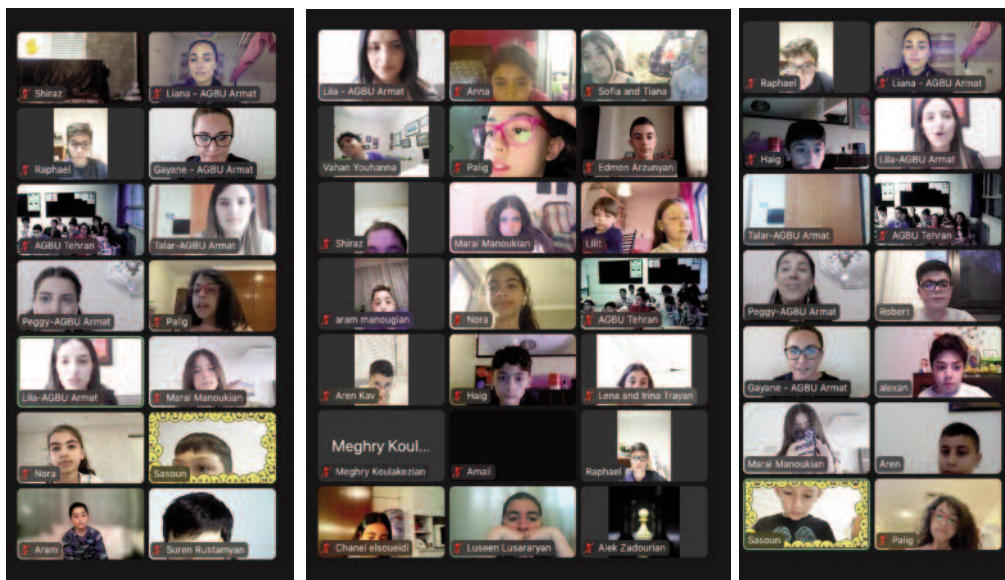
ԱՐՄԱՏԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

2023-ի Մարտ 12-ին եւ 19-ին աշխարհի տարբեր երկիրներէն 52 երեխաներ միացան առցանց դասընթացներուն, բացառապէս համար հայկական երաժշտութեան գանձերը: Այդ հանդիպումներուն ընթացքին իրենց խօսուեցաւ աւանդական ժողովրդական երաժշտական գործիքներու մասին: Անոնք զանազան առցանց խաղերով եւ **ինթըրաքթիւ** միջոցներով ծանօթացան տարբեր հարուածային, փողային եւ լարային գործիքներու:

րու:

Դասընթացքը վարողներուն համար ուրախութիւն էր տեսնել, թէ քանի քանի փոքրիկներ արդէն ծանօթ են երաժշտական կարգ մը գործիքներու եւ անոնցմէ շատեր նուագել գիտեն, կամ սկսած են սորվիլ:

Բոլոր մասնակիցները անհամբերութեամբ կը սպասեն ՀԲԸՄ Արմատի յաջորդ նիստին, որտեղ կը ներկայացուին Հայաստանի մեծագոյն մարզիկները:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ 35 ՏԱՐԵԿԱՆ

Այս տարի լրացավ Հ.Բ.Ը.Մ. ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ մեկնարկման 35 ամեակը (1988-2023):

Այս 35 տարիներու ընթացքին, աշխարհի տարբեր երկիրներէ 30 «ոչ հայ» մտաւորականներ, իրենց գործունէութեան ծիրէն ներս ունեցած աշխատանքին եւ թափած ճիգին համար արժանացած են այս մրցանակին:

Այս պարգեւատրումը եղած է, որովհետեւ այդ 30 մտաւորականները ճիգ չեն ինչ-յաժ իրենց ժողովուրդներուն ծանօթացնելու Հայկական Հարցը, Ցեղասպանութիւնը, հայ մշակոյթը, ճարտարապետութիւնը, արուեստը եւ Արցախեան պայքարը, գիրքերով, ֆիլմերով, դասախօսութիւններով, ցուցահանդէսներով եւ այլ միջոցներով:

Վիեննաքնակ տիար Ռազմիկ Թամրազեան, ըլլալով բարերար Կարպիս Փափազեանի լիազօր ներկայացուցիչը, այս կարելոր ձեռնարկին առաջին իսկ օրէն իր մասնակցութիւնը բերած է որպէս համադրող անդամ Տուչութեան Յանձնախումբին, եւ հաւաքած է այս մրցանակին առնչուող ամենէն փոքր մանրամասնութիւնները, որոնք ներկայացուած են Կարպիս Փափազեանի յիշատակին նուիրուած եւ նոր հրատարակուած ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ հատորին մէջ:

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԻ շնորհանդէս-ներկայացումը տեղի ունեցած է Ուրբաթ, 30 Յունիս 2023 թուականի երեկոյեան ժամը 19:30-ին, Վիեննայի Ս. Հռիփսիմէ Եկեղեցւոյ կից Մշակութային տան սրահէն ներս:

Կը շնորհաւորենք տիար Ռազմիկ Թամրազեան իր աւելի քան երեք տասնամեակներու վրայ երկարող անձնուէր աշխատանքին եւ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԻ հրատարակութեան առիթով, մաղթելով առողջութիւն եւ յարատեւ եռանդ, շարունակելու համար իր կարելոր ներդրումը Վիեննայի գաղութէն ներս:

ՀԱՐՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐ

1988-2010

1988	Դոկտ. Թէսսա Հօֆման	Պեռլին, Գերմանիա
1989	Դոկտ. Ալփազօ Նովելլօ	Միլանօ, Իտալիա
1990	Դոկտ. Քրիստոֆըր Ուոքըր	Լոնտոն, Անգլիա
1991	Փրոֆ. Ռոզմենրի Իզովի	Վիեննա, Ավստրիա
	Դոկտ. Էլիզապեթ Մանտորֆ	Վիեննա, Ավստրիա
1992	Նիզար Խալիլի	Հալէպ, Սուրիա
1993	Փրոֆ. Անտրէ Սանթինի	Փարիզ, Ֆրանսա
1994	Դքսուհի Գարուլին Քոքս	Լոնտոն, Անգլիա
1995	Փրոֆ. Նելլի Չանեւա	Սոֆիա, Պուլկարիա
1996	Դոկտ. Իվ Թէրնոն	Փարիզ, Ֆրանսա
1997	Փրոֆ. Էտմոն Շուրթ	Պուտափեշտ, Հունգարիա
1998	Փրոֆ. Ֆրանսուա Ռիգօ	Պրիւքսէլ, Պելճիքա
1999	Փրոֆ. Հանց Քիզէրի	Ժնև, Զուիցերիա
2000	Դոկտ. Ահմէտ Նուրիզադէ	Թեհրան, Իրան
2001	Associazione Di Solidareta Bergamo-Spitak	Պերկամօ, Իտալիա
2002	Փրոֆ. Կիմ Պաքչի	Մոսկուա, Ռուսաստան
2003	Փրոֆ. Հերման Կոլց	Հալլը, Գերմանիա
2004	Փրոֆ. Հելմուտ Պուշիաուզըն	Վիեննա, Ավստրիա
	Դոկտ. Հայտը Պուշիաուզըն	Վիեննա, Ավստրիա
2005	Դոկտ. Ուոլֆկանկ Գուստ	Համպուրկ, Գերմանիա
2006	Դոկտ. Փիթըր Քաուի	Լոս Անճելէս, ԱՄՆ
2007	Ճրտգ. Կոնզալօ Գուարչ	Պարսէլոնա, Սպանիա
2008	Մոնս. Ստանիսլավ Փինտերա	Վարշաւիա, Լեհաստան
2009	Գոլ. Տվեթանա Փաքալեվա	Սոֆիա, Պուլկարիա
2010	Դոկտ. Մոհամմէտ Էլ Իմամ	Գահիրէ, Եգիպտոս

ԵՐԵՔ ՆԱՄԱԿՆԵՐ Սաթենիկ Թոփալեան-Չագըրի

Իր եռանդուն խառնուածքին շնորհիւ եւ իր շուրջ մտաւորական եւ արուեստի մթնոլորտ մը ունենալու նախանձախնդրութեամբ, Սաթենիկ Թոփալեան-Չագըր կապ հաստատած է սփիւռքի կարեւոր անուններէն շարքերու հետ, հանդիպումներով թէ նամակագրութեամբ:

Այդ նամակներէն երեքին է որ կ'անդրադառնանք այսօր, նկարի առնելով անոնց հետաքրքրականութիւնն ու շահեկանութիւնը:

Առաջին նամակը կու գայ Առաքել Պարրիկէն (Պարրիարքեան, 1894-1984), որ Գահիրէի Գալուստեան եւ Պէրպէրեան վարժարաններուն, ապա Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութեան մէջ պաշտօնավարած է որպէս նկարչութեան ուսուցիչ, Միլանոյի, Հռոմի եւ Փարիզի մէջ մասնագիտացած ըլլալով:

Երկրորդ նամակը կը պատկանի Լեւոն-Ջաւէն Սիրմէլեանի, որ այնքան ալ ծանօթ չէ հայ ընթերցողին, պարզապէս անոր համար, որ իր առաջին քերթողագիրքէն՝ «Լոյս Զուարթ»էն ետք – որուն յառաջաբանը գրած է Յակոբ Օշական, իսկ վերջաբանը՝ Վահան Թէքէեան – գրած է անգլերէն լեզուով: Իր հայերէնի թարգմանուած հատորով ծանօթ է՝ I Ask You Ladies and Gentlemen. Այս նամակը գրուած է անգլերէն լեզուով (կը ներկայացնենք թարգմանաբար):

Երրորդ նամակը կը պատկանի Վիեննայի Միսիթարեան Միաբանութեան արքահայր Մեսրոպ Արքեպիս. Հապոգեանի,

Լեւոն Ջաւէն Սիրմէլեանի նամակին հետ կցուած է թերթ մը՝ News, որ գիրքին հրատարակիչին կողմէ ղրկուած է գրադարաններուն, խթանելով զիրենք, որ ունենան այս գիրքը իրենց հաւաքածոներուն մէջ եւ որուն մէջ ուշադրութեան յանձնուած են գիրքին բարեմասնութիւնները: Այդ կէտերէն մէկը մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ.

This book has special timeliness and topical interest now too, for, as you know, the Armenian question is coming up again in connection with Russian territorial demands on Turkey. The Dardanelles, Kars, Ardahan, the Balkans, will be more and more in the consciousness of the American public during the coming months, receiving feature attention in the American press and taking a prominent position in radio coverage of the vital issues facing the world today. I ASK YOU, LADIES AND GENTLEMEN contains accurate, realistic information about "this corner of the world little known", as Orvill Prescott says, "to most of us".

Գահիրէ, 13 - 11 - 1944

Ազնուայարգ

Տիկին Ս. Ճանիկ Չագըր,

Զամալէք

Ազնիւ Տիկին,

Փափաք յայտնած էիք հայկական հին ճարտարապետութեան մասին խօսող քանի մը գիրքերու ցուցակը ունենալ՝ տրամադրելու համար զայն ձեր ճարտարապետ մէկ բարեկամին: Ահաւասիկ ինձ ծանօթներէն.

Թորոս Թորամանեան –Տէկորի Տաճարը

–Հայ հնագոյն եկեղեցիները (Ազգագրական Հանդէս՝ 1908-1910)

Հ. Պասմաճեան Souvenir D'Ani

Igor Balrtousaides
J. Strzygowsky

L'Ogive et L'Armenie
Origin of Christian Art, Oxford, 1923

Նաեւ՝ «Զուարթնոց» տարեգիրքին (1937) մէջ ընդարձակ յօդուած մը Ա. Բալուէանի՝ նոյն նիւթին շուրջ, ամփոփ գաղափար մը տուող, առանց մասնագիտական մանրամասնութեանց մէջ մտնելու:

Strzygowsky-ի Origin of Christian Art-ը մասնաւորապէս հետաքրքրական է անով, որ հեղինակը իբր աշխարհահռչակ գիտուն՝ հայկական Ճարտարապետութեան կը վերագրէ մեծ ազդեցութիւն բիւզանդական եւ գօթական ճարտարապետական ձեւերու զարգացման սատարող:

Կը յուսամ թէ այս քանի մը ծանօթութիւնները օգտակար կ'ըլլան՝ գէթ իբր introduction.

Յարգանքներս ձեզ եւ տիար Չագըրին:

Ա. Պապրիկ (ստորագրութիւն)

Լեւոն Զ. Սիւրմէլեան
922 Սէնպորն փողոց
Հոլիուուտ 27, Գալիֆորնիա
Յունուար 25, 1946

Սիրելի Սաթենիկ Չագըր,

Շնորհակալ եմ ձեր ազնիւ նամակին, գեղեցիկ բառերուն եւ զգացումներուն համար: Հաճելի էր տեսնել թէ կրած էք յոգնութիւնը ինծի գրելու: Վստահ եղէք, որ այսքան հեռուէն, հոգիով ինքզինքս ձեր ընտանիքին մէկ անդամը կը նկատեմ: Թէեւ շատ խեղճ նամակագիր մըն եմ, բայց մի՛ վարանիք գրելու ինծի որեւէ ատեն, երբ տրամադիր ըլլաք, կամ որեւէ ծառայութեան համար որ կրնամ այստեղէն կատարել:

Ձեր նամակէն կը հասկնամ թէ ինքնուրոյն կին մըն էք, բազմաթիւ հետաքրքրութիւններով եւ մեծ ոգիով:

Թերեւս հետաքրքրական ըլլայ ձեզի համար գիտնալ, թէ Իկնաթիւս եւ Ժամկոչեան ընտանիքները իմ վաղեմի բարեկամներս են Ամերիկայի մէջ, յաճախ կը տեսնեմ զիրենք, եւ կանոնաւորաբար ամէն տարի իրենց հետ կ'անցընեմ Կաղանդն ու Զատիկը: Կը ճանչնամ նաեւ տէր եւ տիկին Լեւոն Կարսի, յաճախ կը տեսնեմ զիրենք եւս:

Շատ տխուր ծմեռ մըն էր ասիկա ինծի համար: Մեծ քոյրս Նուարդը մահացաւ Հալէպի մէջ, չորս անչափահաս զաւակներ ձգելով ետին: Համեստ, ինքնազոհ, սքանչելի քոյր մըն էր: Եղբայրս Օննիկը Պէյրութ է – 19 Սայտա փողոց – ուր անցնող քանի մը տարիներուն որպէս ջութակահար կ'աշխատէր – անկայուն գոյութիւն մը: Իսկ փոքր քոյրս Էօթէնիան Դամասկոս է կամ մօտակայքը: Ամերիկա գալէս ի վեր անոնք իմ միակ մտահոգութիւնս եղած են:

Ձեզի «Նոր Գիր»ի բաժանորդագրութիւն մը կը դրկեմ որպէս նուէր. Նիւ Եորք հրատարակուող գրական եռամսեայ մըն է:

Ես ա՛լ հայերէն չեմ գրեր, բայց հայկական բոլոր թերթերը մօտ են սրտիս եւ կը փորձեմ օգնել անոնց, ինչպէս որ կրնամ:

Հաւանաբար կը ճանչնաք Վահան Թէքէեանը, զինք է որ նկարագրած եմ որպէս խմբագիր I Ask You-ի The Great Hoax գլուխին մէջ:

Զուգադիպաբար Gollancz գնեց գիրքիս բրիտանական իրաւունքը եւ անգլիական հրատարակչութիւն մը լոյս պիտի ընծայէ, հակառակ Լոնտոնի մէջ զգացուող թուղթի սակաւութեան: Նախապէս Սթոքհոլմէն հրատարակիչ մը գնած էր շուետական իրաւունքը, եւ գիրքը, ինչպէս հասկցայ, կը թարգմանուի շուետերէնի:

Սրտագին բարեւներով ձեզի եւ Ճանիկին

Ձեր
Լեւոն Զ. Սիւրմէլեան
(ստորագրութիւն)

Մխիթարեան Միաբանութիւն ի Վիեննա

Վիեննա, 8 Ապրիլ 1967

Ազնիւ Տիկին
Տիկին Սաթենիկ Չազըր
Գահիրէ

Ազնիւ Տիկին,

Հազիւ երկու օր առաջ, մեր Հ. Բարսեղ Ֆերիաթեանի նամակէն իրազէկ եղայ, թէ հաճած էք Միաբանութեանս Թանգարանին նուիրել երկու նկար, մին Տէմիրճեանէ եւ միւսը՝ գործ ձեր ճարտար վրձինին, եւ ասեղնագործ պատկեր մը եպիսկոպոսական Խոյրի, ինչպէս նաեւ Զուլֆայի հայկական տարազ մը, արծաթեայ թանկագին գօտինով:

Ասոնք աւելնալով Ձեր միւս նուէրներուն վրայ, մեր Թանգարանին մէջ պիտի ունենան իրենց պատուոյ տեղը, եւ յիշատակութիւն մը պիտի յաւերժացնէ անունը մեծանձն նուիրատուին: Դուք զրկելով Ձեզ այդ արժէքաւոր իրերէն, գոհունակութիւնը կրնաք վայելել, թէ ճոխացուցած էք ազգային հաստատութեան մը թանգարանը, ուր անոնք խնամով պիտի պահուին ու մնան անկորուստ:

Որչափ խոր է շնորհակալութիւնս հանդէպ Ձեզի, որ հաճեցաք այդ նուէրներով ճոխացնել Միաբանութեանս ազգային մասունքներով լի Թանգարանը: Գոհ պիտի ըլլայինք, եթէ Ձեր այցելութեամբ հաճէիք օր մը պատուել Վանքս ու դիտել հայկական մշակոյթի մնացորդները, որոնք մեր գուրգուրանքին առարկայ են:

Կրկին խոր շնորհակալութեամբ Ձեր վրայ կը հրաւիրեմ Աստուծոյ լիառատ օրհնութիւնը, որով մնամ երախտապարտօրէն

Աղօթարար

Մեսրոպ Հապոզեան (ստորագրութիւն)

Արքեպիսկոպոս եւ Ընդհանուր Աբբահայր

ԳՐԱԳԻՏՈՒՇԻ ԹԵ ՆԿԱՐՉՈՒՇԻ Լիւսի Գարամանուկեան-Փիլիկեան (1930-2018)

«Այս մէկը պիտի ըլլայ առաջինը եւ վերջինը. հայերէն ընթերցող չկայ: Եթէ հայերէն հատոր մը լոյս տեսնէ, խեղճ հեղինակը նուէր կ'ընէ հատորը, որպէսզի տան մէջ գիրքերու ծրարները փոշի չհաւաքեն ու տեղ չգրաւեն ...»:

Այս բառերը, գրուած 1973 թուականին, երբ տակաւին ո'չ Պէյրուիի քաղաքացիական պատերազմը կար, ո'չ Կիպրոսի գրաւումը թուրքերու կողմէ, ո'չ ալ Պարսկաստանի իսլամական յեղաշրջումը – այս բոլորը դէպքեր են, որոնք Արեւելեան Սփիւռքի գաղութներուն կեանքը տակնուվրայ ըրին – երբ տակաւին Պէյրուի Սփիւռքի մայրաքաղաքն էր, ուր մշակոյթը, արուեստներն ու մանաւանդ գրականութիւնը կ'եռային թափով, այդ օրերուն նման խօսք մը, այն ալ առաջին գիրքի մը երեւումին առիթով երիտասարդ արձակագրուհիի մը կողմէ ըսուած, քիչ մը տարօրինակ թուեցաւ ինծի եւ կարթեց զիս:

Գրադարանին նոր ստացուած գիրքերը կ'արձանագրէի, երբ այս գիրքը անցաւ ձեռքս՝ «Այն Սեպտեմբերին», որուն յառաջաբանը՝ «Ծանօթացում (Փոխան Յառաջաբանի)» ստորագրած է ... Ալեքսանդր Սարուխան:

Տակաւին՝ գիրքին մէջ իրենց նկարներով ներդրում ունեցած են կարեւոր նկարիչներ, ինչպէս Աշոտ Զօրեան, Ալ. Սարուխան, Վալա Սարգիս Խաչատուրեան եւ ուրիշներ՝ Սոնիա Աւագեան, Վահան Հովիւեան, Սիմոն Սամսոնեան եւ Համբար Համբարձումեան:

Լիւսի Ս. Գարամանուկեան-Փիլիկեան ... քնաւ լսած չեմ այս անունը, հետեւա-

Ինքնադիմանկար

բար կարդացած ալ չեմ անոր «առաջին եւ վերջին» գիրքը, որ պատմութեան մեծ հատոր մըն է, 232 էջերով:

56 պատմութեան մեծ մասը գրուած են Աղեքսանդրիա, ուր ծնած է հեղինակուհին, եւ Գահիրէ, իսկ մէկ քանին՝ Ճոնսթըն եւ Նիւ Եորք:

Լիւսի Գարամանուկեան-Փիլիկեան ծնած է Աղեքսանդրիա եւ նախնական ուսումը ստացած է Հայկազեան վարժարանէն ներս, իսկ երկրորդականը՝ անգլիական եւ ֆրանսական լիսէ:

Ամուսնացած է ամերիկահայ ճոզէֆ Ն. Փիլիկեանի հետ եւ միշտ կը ստորագրէ Լիւսի Գարամանուկեան-Փիլիկեան:

Աշխատակցած է «Արեւ»ին, ԱՄՆի «Պայքար»ին, Պէյրուի «Անի» եւ «Երիտասարդ Հայուհի» թերթերուն:

Աւետիս Եափուճեան իր «Եգիպտահայ Մշակոյթի Պատմութիւն» հատորին մէջ (լոյս տեսած Գահիրէ 1981 թուականին), որմէ առած ենք այս տեղեկութիւնները, կ'ըսէ թէ ինք համաձայն չէ հեղինակուհին «Այս մէկը պիտի ըլլայ առաջինը եւ վերջինը, որովհետեւ հայերէն ընթերցող չկայ» խօսքին, որովհետեւ «նախ որ միշտ ալ ընթերցող կը գտնուի, հոգ չէ թէ անվճար, եւ երկրորդ՝ որպէսզի հայ գրականութեան իրենց բերած նպաստը մնայ, չկորսուի»:

Հակառակ «առաջինը եւ վերջինը» ըլլալուն, Լիւսի Գարամանուկեան-Փիլիկեան երկու միարար կատակերգութիւններ եւս գրած է՝ «Օր մը» եւ «Երէկ, Այսօր եւ Վաղը»:

Որպէս նկարչուհի աւարտած է Շիքա-

կոյի գծագրութեան վարժարանը եւ Տիքընսընի համալսարանէն ստացած Պսակաւոր Արուեստից տիտղոսը:

Անդամ է Նիւ Ճըրզիի նկարիչներու միութեան, Ամերիկայի Արհեստավարժ Արուեստագէտներու Լիկային եւ Ամերիկահայ Նկարիչներու Միութեան:

1977 թուականին Պերկընի Նկարիչներու Միութեան կողմէ պարգևատրուած է արձանագործութեան բարձրագոյն պարգևով:

Մահացած է ԱՄՆ, 2018 թուականին:

Աղեքսանդրիա

ԾՈՎԱՓԸ

Ծովուն սէրը, տարօրինակ, տարիներու ընթացքին աւելի կը զօրանայ մեր մէջ: Մանաւանդ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն այդ զգացումը անդիմադրելիօրէն մեզ կը տանի դէպի ծովափ: Ամառնային արձակուրդի օրերը առիթ կը ստեղծեն որպէսզի մեր ազատութենէն օգտուինք եւ տենչով լեցուած գոհունակութեամբ դիմենք անսահման ծովուն հիւրընկալ կանաչ-կապոյտին, որ մերթ ընդ մերթ կը փոխէ իր երփը ծիածանին պէսպիսուն գոյներուն հետ եւ կը յուզէ, կը շլացնէ ամենէն դժուարաւ յուզուողն անգամ: Բազմաթիւ բանաստեղծներ երգած են ծովուն խորհրդաւոր գեղեցկութիւնը ու անհամար վրձիններ քանաքանակով են նկարել գոյներու ամենանրբին երանգները:

Օգոստոսի այս օրերուն, ես ալ հրապուրուած, տարուած, փորձուած կ'երթամ ծովափ, ծովու բոլոր սիրահարներուն նման: Արեւէն տաքցած կակուղ աւազներուն վրայ նստած կը դիտեմ մարդկային շարանը որ կ'անցնի, որ վերջ չունի. այդ շարանին մէջ իրարու ետեւէ կ'անցնին գեղեցիկն ու տգեղը, նիհարն ու գէրը, երիտասարդն ու ծերը, ամէնքն ալ ծովը վայելելու համար եկած եւ զիրար գտած միեւնոյն շարանին մէջ, որ կ'անցնի, կ'անցնի անընդհատ ...

Մանուկներ, մոռցած գիրքն ու տետրակը, հեռացած խճողուած դասարաններէն, ազատ համարձակ կը ճզզան եւ կը ցատկոտեն ջուրերուն մէջ: Խումբ մը տղաք կը շինեն աւազէ դղեակներ, զորս ջուրը կու գայ փլցնելու: Բայց հակառակ այս պարբերական փլուզումներուն, սպանիական դղեակներու կառուցումը կը շարունակուի, միշտ ալ նոր գաղափարներով եւ նոր յոյսերով ...

Ծերունի մը, երկնցած իր հանգստաւէտ ծալաթռչին վրայ, հետաքրքրուելով, զուարճանալով, երբեմն ալ երազկոտ աչքերով կը դիտէ կեանքով լի եւ արեւէն թխացած մարմիններով պատանիներ, որոնք ազատօրէն կը զբօսնուն: Ինքն ալ անցած չէ՞ այդ ճամբէն, ինքը որ այսօր կը գոհանայ դիտելով, հանգչելով եւ վերյիշելով անվերադարձ անցեալը:

Անդին խումբ մը յաղթանդամ երիտասարդներ եւ զգլխիչ գեղեցկութեամբ աղջիկներ խնդալով, շաղակրատելով իրենց կեանքը կ'ապրին, իրենց երիտասարդութեան անփոխարինելի երջանկութիւնը: Յետոյ իրենց խիզախ եւ բարեճեւ կուրծքերը կը խոյանան ալիքներու ծոցը: Անոնք կը բարձրանան դէպի երկինք, յետոյ կ'իջնեն, կ'իջնեն եւ կոհակներու ճերմակ պղպջակները իրենց մարմինները պարուրող շղթաներ կը յօրինեն: Անոնք չչղթայող ալիքի շղթաներուն մէջէն յառաջանալով հեռունները կ'երթան, կարծէք իրենց ազատութեան, տիրապետութեան եւ կռիւի բնազդը գոհացնելու համար:

Ապա հայեացքս կը նետեմ ջինջ հորիզոնին վրայ, ուր կը տեսնեմ հուրէ գնդակը, որ իր առօրեայ շրջանը աւարտելէ ետք կ'իջնէ, կ'իջնէ, շատ ցած կ'իջնէ լոգնալու համար զովացող ջուրերուն մէջ:

Աւելի ուշ բիւրաւոր աստղեր, ադամանդի երեսակներու նման կը շողան ծովուն մակերեսին: Անօթի աչքերով կը դիտեմ այս պարզ, այլ խորապէս տպաւորիչ տեսարանը ու կը փորձեմ, կը փորձուիմ ալ յիշողութեանս մէջ տեղ տալու այդ հրաշագեղ տեսարանին:

Երբ խորհրդածութիւններու թելը կը կտրի, կ'անդրադառնամ որ ծովափը ամայացած է արդէն: Մինչ ես, տակաւին երկնցած աւազներուն վրայ, կարկաչող ջուրերուն կը մրմնջեմ իմ յոյսերս, իմ տենչերս, իմ յոյզերս: Երեկոյեան զով օդը մազերուս կը խառնուի: Էապէս կազդուրուած ոտքի կ'ելլեմ մեկնելու համար. որոշած եմ որ յաջորդ օրը պիտի վերադառնամ դարձեալ:

Կը վերադառնամ ... Ահա այդ է առեղծուածային խնդիրը. շատ բաներ ընել կ'որոշենք, կ'ընենք. չենք ըներ. կ'երթանք, կը վերադառնանք. կարելի՞ է վերադառնալ, վերապրիլ երջանիկ ժամերը, զորս օր մը ապրած էինք. կարելի՞ է զանոնք ապրիլ զգացումներու նոյնութեամբ: Կը վերադառնանք թերեւ. օր մը օրեր, ամիս մը ամիսներ, տարի մը տարիներ վերջ. ոչինչ փոխուած է. փոխուած է: Մենք փոխուած ենք թէ ոչ: Օրեր, ամիսներ, տարիներ աւելցած են մեր փորձառութիւններուն, վիշտերուն, երջանկութիւններուն, զգացումներուն, տառապանքներուն, կեանքի պատկերներուն: Կարելի՞ է իրապէս նոյնութեամբ վերադառնալ ապրուած օրուան մը, զայն վերապրելու համար ...

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ԳԵՂԱՆԿԱՐԻՉԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ «Սքունտըր» ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ալեքսանտր «Սքունտեր» Պօղոսեան (22 Յուլիս 1937 Ատիս Ապապա, Եթովպիա - 4 Մայիս 2003 Ուաշինկթըն, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ), եղած է Եթովպիոյ առաջին գեղանկարիչը եւ նկարչութեան ուսուցիչը:

Ալեքսանտր Պօղոսեան ծնած է 1937 թուականին Ատիս-Ապապայի մէջ: Անոր հայրը մեծահարուստ հայ էր, իսկ մայրը՝ ազնուական եթովպուի: Ան մանուկ հասակէն կը հետաքրքրուի ափրիկեան սրբապատկերներով, կենցաղի իրերով ու տեղացիներուն արտասովոր տարազներով, որոնց մեծ տեղ յատկացուած է իր նկարներուն մէջ: Լեհ եթովպագէտ Ստանիսլաւ Խոյնացքիի խորհուրդով Պօղոսեան կը նուիրուի նկարչութեան:

1954 թուականին նկարիչը՝ Հայլէ Սելասիէ կայսեր պատուոյն կազմակերպուած պատանի տաղանդներու մրցոյթին կ'արժանանայ երկրորդ մրցանակի, իսկ արդէն 1955 թուականին՝ կառավարութեան օժանդակութեամբ, կը մեկնի Անգլիա, ուր կ'ուսանի արուեստի երեք տարբեր դպրոցներու մէջ, սակայն հետագային կը մեկնի Ֆրանսա: 1957-1966 թուականներուն Փարիզի մէջ կ'ուսանի Գեղեցիկ Արուեստներու բարձրագոյն դպրոցին (Ecole Supérieure des Beaux-Arts) եւ Շումեր

ակադեմիային մէջ: Այստեղ կը հանդիպի իր ապագայ կնոջ եւ կ'ամուսնանայ:

Ֆրանսայի մէջ Պօղոսեան կը հրապուրուի Փոլ Զլէի, Ժորժ Պրաքի ու Մաքս Էռնէստի արուեստով: Տակաւին 1960-ականներէն իսկ Պօղոսեան կը ցանկար միաձուլել ափրիկեան սրբապատկերներու արուեստն ու ժամանակակից եւրոպական կերպարուեստի որոշ յատկութիւնները:

1964 թուականին «Լամբեր» պատկերասրահէն ներս կը կազմակերպուի անոր անհատական ցուցահանդէսը: 1966 թուականին կնոջ ու դստեր հետ կը վերադառնայ Ատիս-Ապապա, ուր 3 տարի կը դասաւանդէ տեղի արուեստի դպրոցէն ներս: 1967 թուականին Սքունտեր Պօղոսեան, գեղարուեստի մէջ կարելոր նուաճումներու հասնելու համար, մանաւանդ Եթովպիոյ առումով, կ'արժանանայ Կայսեր մրցանակին: 1969-2000 թուականներուն Պօղոսեան կերպարուեստ կը դասաւանդէ ԱՄՆ-ի Աթլանթա քաղաքին եւ Հարուըրտի համալսարանէն ներս: 2000 թուականին Պօղոսեան կը վերադառնայ իր ստեղծագործական կեանքին:

Մահացած է 2003 թուականին, Նիւ Եորքի մէջ:

ԻՏԱ ՔԱՐ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Աշխարհահռչակ այս հայ արուեստագիտուհին կեանքը նորավեպի մը նման կ'ընթերցուի, մինչ իր լուսանկարները խորապես կը տպաւորեն դիտողը իրենց ոչ միայն մասնագիտական-թէքնիք հմտութեամբ, այլ նաեւ դիտանկիւնի անսովորութեամբ:

Եթէ ասոնց միացնենք իր հմայքը, որուն շնորհիւ կրցած է օրուան գրեթէ բոլոր գրագէտներն ու արուեստագէտները որպէս բնորդ ունենալ, պիտի հասկնանք թէ ինչո՞ւ ինք ռահվիրայ մը կը նկատուի այս արուեստին:

Այսօր, 21-րդ դարու սկիզբը, ոչ ոքի միտքէն կ'անցնի հարցադրումի ենթարկել լուսանկարչութիւնը որպէս արուեստ, որովհետեւ այս արուեստը այսօր իր ճիւղը ունի արուեստի կեդրոններու եւ համալսարաններու մէջ:

Անցեալ դարու 60-ական թուականներուն սակայն, նոյնիսկ լուսանկարչական

Մարտիրոս Սարեան եւ իր թոռնուհին

շատ յաջող ցուցահանդէսի մը առիթով դրուած հարցումին՝ «Լուսանկարչութիւնը արուեստ է», մեծամասնութեան կողմէ եկած պատասխանը եղած է ... ժխտական:

Իտա Քար իր անհատական առաջին ցուցահանդէսով, գործով, ոսպնեակով եւ աշխատանքով կրցած է լուսանկարչութիւնը հաստատել որպէս արուեստ:

Բայց ո՞վ է Իտա Քար, որուն անունը այսօր մոռցուած է. քիչեր կը յիշեն զինք եւ իր ներդրումը այս համեմատաբար նոր արուեստին մէջ:

1960 թուականին, Լոնտոնի մէջ առաջին անգամ ըլլալով ամբողջ ցուցահանդէս մը կը նուիրուի մէկ լուսանկարչուհիի գործերուն, Ուայթչափըլ Կալըրիին մէջ (Whitechapel Art Gallery), մեծ յաջողութիւն ապահովելով Իտա Քարի, որուն առիթով Բրիտանական Հեռարձակման Միութիւնը (British Broadcasting Corporation) վաւերագրական ֆիլմ մը կը պատրաստէ գլխաւոր հարցադրումով՝ «Արուեստ է Լուսանկարչութիւնը»: 22 Մարտ 1960-ին բացուած այս ցուցահանդէսը կ'ունենայ այցելուներու աննախադէպ հոսք մը՝ 10 հազար այցելուներ կու գան դիտելու Իտա Քարի դիմանկարները:

Բացի 1989-ին լոյս տեսած քննական ուսումնասիրութենէ մը, գրուած արուեստի քննադատ եւ լուսանկարչութեան պատմութեան մասնագէտ Վալ Ուիլիըմզի

Ինքնադիմանկար

Արամ Խաչատրյան

գրիչով, ոչ մէկ ուսումնասիրութիւն եղած է Իտա Քարի եւ վաւերագրական դիմանկարչութեան մասին:

Իտա Քարամեան կամ Քարամանեան ծնած է Ռուսաստանի Դամպով քաղաքը, 1908 թուականին: Հայրը ուսողութեան եւ բնագիտութեան դասախօս եղած է:

Ութը տարեկանին ընտանիքը Պարսկաստան կը փոխադրուի, ապա, երբ Իտա տասներեք տարեկան էր՝ Ադեքսանդրիա, ուր Իտա կ'ուսանի Ֆրանսական Լիսէէններս:

Քսան տարեկանին կը մեկնի Փարիզ բժշկութիւն եւ քիմիագիտութիւն ուսանելու համար, բայց կը սկսի հետեւիլ երգարուեստի, միաժամանակ մաս կազմելով Փարիզի Ձախափնեակի (Rive Gauche) արուեստագէտներու հաւաքներուն: Խորամուխ կ'ըլլայ գերիրապաշտութեան եւ նկարչութեան մէջ:

Որպէս նկարչուհի, իր առաջին աշխատանքը կ'ըլլայ Փարիզ, գերիրապաշտ նկարիչ-լուսանկարիչ Հայնրիխ Հայտըրս-պըրկրի սթուտիոյին մէջ:

Համաշխարհային երկու պատերազմներուն միջեւ Փարիզը մայրաքաղաքն էր արուեստներուն, ուր փորձարական արուեստը կը բարգաւաճէր մասնակցութեամբ տարբեր երկիրներէ եկած (մինչեւ իսկ հեռաւոր ԱՄՆէն) բազմաթիւ արուեստագէտներու եւ գրագէտներու: Այստեղ է որ կը կազմաւորուի Իտա Քար արուեստագէտին ուրոյն անհատականութիւնը:

1933 թուականին կը վերադառնայ Ադեքսանդրիա եւ 30-ականներու վերջերը կ'ամուսնանայ Էտմոն Պիլալիի հետ, որուն հետ կը տեղափոխուի Գահիրէ եւ կը բանայ նկարչական սթուտիո մը, Իտապէլ (Idabel) անունով: Միաժամանակ Իտա կը մասնակցի արուեստի նոր թափ առած «Արուեստ եւ Ազատութիւն» եգիպտական շարժումին:

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմին Իտա եւ Էտմոն կը մասնակցին Գահիրէի գերիրապաշտներու երկու ցուցահանդէսներուն, երկրորդը՝ 1944-ին:

Այս ցուցահանդէսները քաղաքական կեցուածք չէին ցուցաբերեր, բայց մասնակցող բոլոր արուեստագէտներն ալ քաղաքականօրէն յանձնառու էին. անոնք ոչ թէ եգիպտացի գերիրապաշտներ, այլ եգիպտոս ապրող գերիրապաշտներ էին:

Իտա Քար առաջին ցուցահանդէսին կը մասնակցի «Ողջագոլրում» խորագրուած լուսանկարով մը (*L'Étreinte*, The Embrace):

Նշանաւոր է ֆրանսացի բանաստեղծ Անտրէ Պրըթոնի խօսքը, նամակի մը մէջ գրուած եգիպտացի բանաստեղծ Ճորճ Հէնէյինի, ուր կ'ըսէ՝ «Խենթուկ դեւիկին – ինչպէս կ'երեւի ինծի – մէկ թելը հոս է, միւրը՝ եգիպտոս», ակնարկելով եգիպտոսի մէջ ծաւալիլ սկսած գերիրապաշտական շարժումին:

Նոյն տարին Իտա կ'ամուսնալուծուի Էտմոն Պիլալիէն եւ կ'ամուսնանայ անգլիացի քննադատ եւ արուեստի առեւտուրով զբաղող Վիքթոր Մասկրէյվի հետ, որ այդ օրերուն մաս կը կազմէր Բրիտանական Թագաւորական Օդուժին (RAF): 1945-ին ամուսնին հետ կը հաստատուի Լոնտոն (Անգլիա), ուր կը շարունակէ իր աշխատանքը մասնաւորաբար դիմանկարներու լուսանկարչութեամբ: Իր

Ծաղրանկար Սուրեն Ստեփանեանի մատիտով

բնորոշներուն մէջ եղած են ժամանակաշրջանին ամենէն նշանաւոր գրագէտները, երաժիշտներն ու նկարիչները, ինչպէս անգլիացի բանաստեղծ Թ. Ս. Էլիըթ, մերիկացի գրագէտ Սոմըրսէթ Մոոմ, լուսանկարիչ Մէն Րէյ, քանդակագործ Ալպէրթո Ճիաքոմէթթի, ռուս երաժիշտ Տիմիթրի Շոսթաքովիչ, ֆրանսացի աշխարհահռչակ ճարտարապետ Լը Բորպուզիէ, ռուս գրագէտ Իլիա Էրընպըրկ, Գուլայի նախագահ Ֆիտէլ Քասթրօ եւ ուրիշներ:

Իտա Քար մանկութեանը Աղեքսանդրիա անցուցած եօթը տարիներէն անկախ, երիտասարդութեան Եգիպտոս ապրած է (Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա) լրիւ 12 տարիներ, որոնց ընթացքին գործած է արուեստի շրջանակներու մէջ, որ-

պէս լուսանկարչուի:

Անշուշտ իր համբաւը կը հաստատուի 1960 թուականին, երբ կը դառնայ առաջին լուսանկարիչ-արուեստագէտը, որ կ'ունենայ անհատական ցուցահանդէս եւ կը հաստատէ լուսանկարչութիւնը որպէս արուեստ:

Քիչեր գիտեն, որ 1957 թուականին, անգլիական նշանաւոր Օպզըրվըր հանդէսին առաջարկով (Observer, որ աշխարհի ամենէն հին կիրակնօրեայ շաբաթաթերթն է, սկսած 1791 թուականին) Իտա Քար կ'այցելէ Սովետ Միութիւն, իսկ 1958-ին՝ Հայաստան: 1959-ին կ'այցելէ Արեւելեան Գերմանիա, ուր իր հայաստանեան լուսանկարները կը ցուցադրուին:

Արուեստագէտներուն կամ հեղինակներուն դիմանկարները գրեթէ միշտ իրագործուած են անոնց աշխատանոց-աշխատասենեակներուն մէջ, ուր յետսակողմին կ'երեւին աշխատանքային հետքեր, տակնուվրայութիւն, - սակայն դիմանկարները իրենք հանդարտութիւն կը ներշնչեն, ինչպէս օրինակ Ճորճ Պրաքի (նկարիչ), Թէրրի Թէյլըրի (ըմբշամարտիկ) կամ Սըր Թէրրի Ֆրոսթի (նկարիչ) դիմանկարները:

Լոնտոնի Դիմանկարներու Ցուցասրահը (National Portrait Gallery) 1999 թուականին ձեռք կը ձգէ Իտա Քարի լուսանկարչական ամբողջ արխիւը՝ մօտաւորապէս 1567 աշխատանք եւ 2011-ին մեծ ցուցահանդէս մը կը կազմակերպէ այդ գործերով՝ «Իտա Քար – պոհեմ լուսանկարչուիին, 1908-1974» խորագրով: Նոյն խորագրով մեծ հատոր մըն ալ լոյս տեսած է:

Մեր գրութեան հետ կը ներկայացնենք Իտա Քարի Եգիպտոս ցուցադրած լուսանկարը եւ Հայաստանի մէջ իրագործուած լուսանկարները:

ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

(9 Նոյեմբեր 1932, Քալիֆորնիա, 10 Յուլիս 2023, Լոս Անճելես)

Ամերիկահայ պատմաբան է եւ դասախոս Emeritus UCLA-ի մէջ (UCLA Ամերիկայի ամենէն կարեւոր համալսարաններուն շարքին է): Ռիչըրտ Յովհաննէսեան ճանչցուած է յատկապէս իր չորս հատորէ բաղկացած Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան մասին իր գիրքերով: Այս գիրքերը ակադեմական, գիտական աշխարհին մէջ ընդունուած են որպէս հիմնաւոր աշխատութիւններ պատմական տուեալ ժամանակահատուածին մասին:

Ռիչըրտ Յովհաննէսեան 60էն աւելի գիտական յօդուածներու եւ մօտ 20 մենագրութիւններու հեղինակ է: Ան արժանացած է Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի շքանշանին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան բարձրագոյն կարգի շքանշանով՝ Իշխանի շքանշանին, Կիլիկիոյ Ասպետ շքանշանին եւ այլ շքանշաններու:

Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբի կրթական հարցերու բաժանմունքը կը տեղեկացնէ, թէ Շաբաթ, 7 Մարտ 2020-ին, կ.ա. ժամը 11-ին տեղի ունենալիք տարեկան չորրորդ մրցանակաբաշխութեան ձեռնարկին գլխաւոր բանախօսը պիտի ըլլայ վաւերագրական ֆիլմեր արտադրող Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի դուստր՝ Անի Յովհաննէսեան-Գէորգեան:

Ձեռնարկին ընթացքին պիտի մեծարուին հանրային վարժարաններու մէջ Հայոց Ցեղասպանութեան նիւթը դասաւանդող շարք մը ուսուցիչներ, իսկ հեղինակաւոր պատմաբան եւ Անիի հօր՝ դոկտ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանին պիտի շնորհուի «Հայոց Ցեղասպանութեան դասաւանդման ժառանգութիւն» մրցանակը:

Հաշուի առնելով Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի գիտական, մանկավարժական, հայապահպանութեան գործին մէջ ունեցած մեծ վաստակը, ինչպէս նաեւ մայր հայրենիքի հետ սերտ կապերը՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան 1990 թուա-

կանին անոր ընտրած է որպէս ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ:

Ռիչըրտ Յովհաննէսեան ցայսօր մեծ ջանքեր կը ներդնէ հայապահպանութեան, ցեղասպանութեան ճանաչման գործին մէջ եւ սերտօրէն կը համագործակցի Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի եւ գիտակրթական այլ հաստատութիւններու հետ:

Իր մասին բանաստեղծ-մտաւորական Կարօ Արմէնեանի գրած յուշը, իր հետաքրքրականութեան համար, կը մէջբերենք այստեղ ամբողջութեամբ:

ՅԻՇԵԼՈՎ ԲԱԶՄԵՐԱԽՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Ես ծանօթացայ իրեն, երբ ինք եւ Արման Քէոսեանը այդ տարի յայտնուեցան Նշան Փալանճեան Ճեմարանի դասարաններէն ներս որպէս ամերիկահայ գիշերօթիկներ: Անցեալ դարու յիսունական թուականներու սկիզբն էր եւ Պէյրութը կ'ապրէր իր թաղերու հրաշալի մտերմութեամբ, իր արեւով, երկինքով, կապտակապոյտ Միջերկրականի ամէնօրեայ տեսիլքով: Իսկ Ճեմարանէն ներս համատարած ոգեւորութիւն էր: Մենք մեր ետին թողեր էինք դպրոցի հին ու խարխլած շէնքը Ուատի Ապու ժեմիլ փողոցին վրայ եւ մուտք գործէր՝ մեր այս հրաշագեղ համալիրէն ներս, որ Ֆրանսական Ծովակալութեան նախկին պալատն էր Հիւսէյն

Պէջիում փողոցի բարձունքին:

Նոր այս կրթավայրը հնարաւորութիւն ընձեռեց, որ Լեւոն Շանթ եւ իր մահէն ետք՝ Սիմոն Վրացեան վերականգնէին Ճեմարանի հին գիշերօթիկնոցը եւ հնարաւոր դարձնէին ամերիկահայ երիտասարդութեան ընդգրկումը ճեմարանական ուսման ծրագրերէն ներս: Այդպէս էր, որ յանկարծ մեր լսարանական շարքերուն կը միանային Ռիչըրտն ու Արմանը: Երկու կորովի հայորդիներ, որոնց շնորհիւ մենք կ'ունենայինք մեր առաջին շփումը Ամերիկայի մեր սերնդակիցներուն հետ: Հասկնա՛լ, թէ որքան նոյնն էինք մենք եւ որքան տարբեր իրարմէ եւ գտնել մեր սերունդի ընդհանուր յայտարարը ովկիանոսներու հեռաւորութենէն, մեր նոր մարտահրաւերն էր յանկարծ: Բարեբախտաբար այս վերացական մտքերու արծարծման կարիք երբեք չմնաց, երբ օրուան տարերային ընթացքը շուտով կապեց մեզ իրարու դասարանային անմիջական մթնոլորտի կապերով... Մենք գիտըր կ'ընէինք այն փաստին, որ մենք արդէն գիտէինք զիրար առանց միատեղ ապրած ըլլալու:

Այնուամենայնիւ մենք ունէինք նաեւ հրաշալի տարբերութիւններ, որոնք պեղումի լայն դաշտեր կը բանային մեր հետաքրքրութիւններուն առջեւ: Մեծ հաճոյքով կը լսէինք յատուկ համեմներով յագեցած իրենց հայերէնը: Նոյնքան մեծ հաճոյքով կ'ըմբռնէինք իրենց ամերիկեան անգլերէնը, որ ինքնուրոյն երաժշտականութեամբ մը կը սահէր բաղաձայններուն վրայէն ստիպելով, որ կրկնել տայինք նախադասութիւնը: Ասիկա տարբեր անգլերէն մըն էր բաղդատած մեր բժախնդիր ուսուցչին՝ Պր. Քեհեայեանին (մեր աննման Սըրին...) մեզի սորվեցուցած անգլերէնի կանոններուն: Ամէն քայլափոխի, անհունօրէն համբերատար Սըրը պիտի ստիպուէր բացատրել մեզի ամերիկեան անգլերէնի առանձնայատկութիւնները:

Շուտով ես անդրադարձայ, որ երկու իրարմէ տարբեր խառնուածքներով օժտուած էին Ռիչըրտն ու Արմանը: Ի դէպ, օրերու ընթացքին մեր ուսուցիչնե-

րու շրջանակին մէջ անուանափոխութեան ենթարկուեցաւ Ռիչըրտը ստանալով «Տիգրան» անունը... Ինչո՞ւ Տիգրան: Կրկին Սըրն էր բացատրողը: Ամերիկեան «Տիք»ը («Ռիչըրտ»ի ընդունուած համազօրը) կը վերածուէր «Տիգրան»ի եւ վե՛րջ: Ռիչըրտ ընդունեց վճիռը առանց յատուկ առարկութեան, բայց «Ռիչըրտ»ը մնաց Ռիչըրտ մեր ամէնօրեայ գործածութեան մէջ: Յիշեցի խառնուածքներու տարբերութիւնը մեր երկու ընկերներուն միջեւ: Իրականութեան մէջ, շատ աւելի՛ն էր քան սոսկ տարբերութիւնը: Սերտ ընկերներ ըլլալով հանդերձ, անոնք կը թուէին ըլլալ հակապատկերներ թէ՛ իրենց խօսուածքով եւ թէ՛ իրենց ամէնօրեայ նախասիրութիւններով: Աշխարհը պեղելու իրարմէ տարբեր ձեւեր ունէին, տարբեր անհատականութիւններ, բայց ի վերջոյ երկուքն ալ իրենց ճեմարանական փորձառութիւնը վերածեցին ոգեկան մեծ եւ անզուգական հարստութեան մը:

Տարիներու ընթացքին, ես առիթ ունեցած եմ խօսելու Ռիչըրտին հետ Ճեմարանի իր ուսումնական շրջանի տպաւորութիւններուն մասին: Պիտի խոստովանիմ, որ ես աւելի շատ զինք տեսած եմ Կոստան Զարեանի դասապահերու բովին մէջ: Մենք աւելի շատ զուգահիւսած ենք այդ դասարանին մէջ: Ռիչըրտ շատ հետաքրքրական բնորոշում տուած է Ճեմարանի իր ուսումնառութեան: Ան ըսած է, թէ ժամերը, որ ինք անցուցած է Սիմոն Վրացեանի, Կարօ Սասունիի, Գառնիկ Գիւզալեանի եւ մեր միւս ուսուցիչներուն հետ եղած են ներշնչումի անսպառ հանքեր իրեն համար: Միաժամանակ իր հանդիպումները դպրոցի անմիջական ոլորտին մէջ Ընկ. Դրոյի, Ընկ. Կոմսի եւ այլոց հետ եղած են անհունօրէն ոգեզինող: Այս վերջին բառը – որ մենք սորված ենք Դանիէլ Վարուժանէն – իմ ներդրումս է: Ես եմ, որ մեր խօսակցութեան ընթացքին առաջարկած եմ զայն իրեն՝ «Ըսել կ'ուզես՝ ոգեզինող...», որուն ի պատասխան Ռիչըրտ ըսած է՝ «Անպայման ոգեզինող» եւ աւելցուցած՝ «Գեղեցիկ բառ է. պէտք է միշտ յիշեմ»:

Ռիչըրտի կեանքին ուղեծիրը հարուստ

է մեծ իրագործումներով: Անխոնջ եւ հետեւողական աշխատանքի, ճառագայթող իմացականութեան, անսակարկ նուիրումի եւ հպարտ հայու ոգեկան բոլոր ուժականութիւններով սպառազինուած՝ ան ինքնիր օրինակով հաստատեց հզօր չափանիշ մը հայ երիտասարդութեան համար: Առողջ, ինքնավստահ, տիրական, բարդոյթներէ զերծ հայու – ՆՈՐ ՀԱՅՈՒ – յաղթական չափանիշը: Ռիչըրտ նուաճեց մեծ բարձունքներ իր կեանքի ընթացքին: Ան դարձաւ համաշխարհային հեղինակութիւն Կովկասեան տարածաշրջանի աշխարհաքաղաքական դրութեան բարդ առընչութիւններու վերլուծման ոլորտին մէջ: Իր բազմահատոր

աշխատութիւնը նուիրուած՝ Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան պատմութեան գիտական հսկայ կոթող մըն է, ուր հանրագումարի կը բերուին շրջանի կնճռոտ խնդիրները յստակ եւ խորիմաստ պարզաբանումներով եւ նոր ակօսներ կը բանան Հայաստանի ժամանակակից պատմութեան ապագայ գիտաշխատողին համար: Իր այս կոթողական վաստակի կողքին, ան եղաւ նաեւ անխոնջ ուսուցիչ մը իրերայաջորդ սերունդներու եւ Հայ Դատի գործին մշտապէս յանձնառու զինուորը:

Յարգանք իր յիշատակին:

Կարօ Արմենեան
Յուլիս 11, 2023

ԹԷ ԻՆՉՈՒ ՍԻԿԱՐԷԹ ՉԵՄ ԾԽԵՐ

Հակառակ որ սիկարէթ չեմ ծխեր, սակայն ծխելու առաջին փորձս ըրած եմ, երբ հազիւ ութ ու կէս տարեկան էի:

1968-ի Օգոստոսին մեծ հայրիկս՝ Ալեքսանտր Սարուխան Սովետական Հայաստանի կառավարութեան հրաւերով Երեւանի մէջ ամիս մը հիւրասիրուելէ ետք, վերադարձած էր Գահիրէ: Որպէս հանրածանօթ դէմք, զինք պտըտցուցած էին «հզօր հայրենիք»ի վերելքը փաստող գործարաններն ու իրեն նուիրած անոնց արտադրութիւններէն նմուշներ:

Ճաշասենեակի սեղանին վրայ շարուած էին հայկական քոնիաքի ընտիր տեսակներ, նրբաթիթեղի (aluminium foil) մէջ փաթեցուած տեսակ-տեսակ տուրմեր, ազնիւ մետաղէ պատրաստուած յուշանուէրներ, փայտէ խաչքարեր, բիրեղապակիէ գինիի ու քոնիաքի բաժակներ ու շաքարամաններ, մեռելներուն հանգիստն իսկ խանգարելու աստիճան աղմկարար ժամացոյցներ, քարէն արտադրուած մետաքսի դերձաններէն հիւսուած փոքրիկ, սպիտակ պայուսակներ ու տափակ, քառակուսի տուփերու մէջ շարուած հայկական սիկարէթներ:

Բերուած ապրանքները քանի մը շա-

բաթ այդպէս մնացին ճաշասեղանին վրայ եւ արժանացան «բարի գալուստ» մաղթողներուն զմայլանքին: Այդ բոլորէն զիս կը հետաքրքրէին միայն սիկարէթի տուփերը: Մէկ տեսակին վրայ ձիւնագարդ Արարատ լեռն էր, որուն տակը ոսկի գեղեցիկ տառերով «ՄԱՍԻՍ – Սիգարեղներ» գրուած էր: Միւս տեսակին վրայ էր Սասունցի Դաւիթը, հեծած իր Քուռկիկ Ջալալին ու ձեռքին՝ Թուր Կեծակին: Ամէն անգամ որ բարձրանայի մեծ հայրիկիս յարկը, կլանուած կը մօտենայի այդ տուփերուն ու գաղտնագողի կը բանայի անոնցմէ մէկը եւ կը շօշափէի այդ զար-

մանալի սիկարեթները:

Թեպետ մեր տան մէջ սիկարեթ ծխելը ընդունուած սովորութիւն էր ու ամէն սեղանի վրայ սիկարեթի տուփ կարելի էր գտնել, սակայն հայկական սիկարեթները տարբեր հմայք մը ունէին: Զիս կը զարմացնէր այն մանրամասնութիւնը, որ անոնք զուրկ էին իմ գիտցած զտիչէն (filter), որուն փոխարէն հինգ-վեց սանդիմեդրի չափ ոլորուած խաւաքարտի մը ծայրը բարակ թուղթի մը մէջ փաթթուած ծխախոտը ագուցուած էր:

Հետզհետէ հիւրերու շարքը նուազիլ սկսաւ ու Հայաստանէն բերուած ապրանքները տեղաւորուեցան պահարաններու եւ դարակներու մէջ: Ինծի համար կարելոր էր գիտնալ թէ ո՞ր վերցուած էին սիկարեթի այդ հմայիչ տուփերը:

Մեծ հայրիկիս աշխատասենեակը այնքան սանձարձակ կերպով կը մտնէի ու կը բանայի-կը գոցէի իր պահարաններն ու դարակները, որ շուտով յայտնաբերեցի փնտռածս:

Օր մը կրկին հիւրեր եկած էին ու մայրիկս վեր ելած էր մեծ մայրիկիս օգնելու հիւրասիրութեան արարողութեան մէջ: Քոյրիկս, Սիլվան, կարագով **սփակէթթի**-ի պնակը հետը վեր հանած էր ու հետս միասին մեծ հայրիկիս աշխատասենեակը մտած, ուտելով զբաղած էր: Իմ ութ ու կէս տարեկանի խելքս պահը պատեհ համարեց իրականացնելու ամիսներու իղձը ... Պահարանը բացի, սիկարեթի տուփերէն մէկուն մէջէն հատ մը դուրս հանեցի, հիւրասենեակ գացի վստահ ըլլալու համար թէ ամէն մարդ զբաղած էր ու խոհանոցէն լուցկիի տուփը գրպանեցի: Սիլվային պատուիրեցի լուռ մնալ, սիկարեթը բերանս դրի, լուցկին վարեցի, մօտեցուցի զայն սիկարեթի ծայրին ու լաւ մը ներշնչեցի, ինչպէս որ մեր տան երէցները

կ'ընէին: Սիկարեթը վառած էր, մուխ կ'ելլէր ու ես կը հազայի ...

Յանկարծ, չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ, մայրիկս յայտնուեցաւ դռան մուտքին: Անմիջապէս վարած սիկարեթը ետիս պահած ետ-ետ գացի ու պատին փակայ: Սիլվան, որ ճիշդ այդ պահուն **սփակէթթի** մեծ կոյտ մը ոլորելով պատառաքաղին շուրջ մասամբ մը դրած էր բերանը, դիմացը պարզուած պատկերը տեսնելով խնդուքը կը ջանար զսպել, մինչ բերնէն կախուած **սփակէթթի**ները ութոտնուկի (octopus) նման կը ճօճուէին: Մայրիկս զարմացած մէյ մը ինծի, մէյ մըն ալ Սիլվային կը նայէր, մինչ վառած սիկարեթին մուխը ետեւէս վեր կը բարձրանար:

-Ի՞նչ կ'ընես, Սօսի',- հարց տուաւ խիստ ճայնով:

-Բան մը չեմ ըներ,- ըսի սարսափած:

Շառաչուն ապտակ մը իջաւ երեսիս.

-Սիկարեթ կը ծխես,- պոռաց զայրացած մայրիկս:

Կեանքիս առաջին ապտակը այնքան շշմեցուցած էր զիս, որ պապանձած ու այլալլած մնացի: Հետաքրքրութեանս պատճառաւ կրած անհամեմատ պատիժս այնքան ծանր էր, որ այլեւս անգամ մըն ալ չմօտեցայ սիկարեթի տուփերուն եւ չգիտցայ թէ վերջ ի վերջոյ ի՞նչ եղած էր անոնց ճակատագիրը:

Տարիներ ետք, երբ այդ օրուան պատահածը յիշեցինք մայրիկիս հետ, ինքն անգամ զարմացաւ թէ ինչո՞ւ ապտակած էր զիս, աննախադէպ արարք մը, որ բնաւ չկրկնուեցաւ: Սակայն ես հիմա շնորհակալ եմ այդ ապտակին, որ մի անգամ ընդ միշտ զիս խրտչեցուց սիկարեթէն:

Սօսի Ներեպեան-Յակոբեան
Ապրիլ 2023

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՀԻՐԷ - Եգիպտահայ երիտասարդներու խումբ մը՝ Սարո Երզնկացեան, Արի Երզնկացեան, Վարուժան Գազանճեան, Սիմոն Տէփոյեան եւ Շահան Թէրզիպաշեան վերջերս յաջողեցաւ հասնիլ Արարատ լեռան գագաթը, ուր 5165 մետր բարձրութեան վրայ բարձրացուցին Հայաստանի եւ Եգիպտոսի դրօշները: Արարատ լեռը կը գտնուի ներկայիս Արեւելեան Թուրքիոյ տարածքին (պատմական Արեւմտեան Հայաստան), Հայաստանի Հանրապետութեան սահմանին: Արարատը սերտօրէն կապուած է հայկական մշակոյթին, առասպելներուն եւ ինքնութեան, ինչպէս նաեւ Աստուածաշունչի պատմական տուեալներուն համեմատ՝ Նոյ Նահապետի տապանը իջած է անոր կողերուն:

ՅԱՐԳԱՆՔ ԵՐԱՒՏԱԽՈՐՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի իշխանութիւնները յարգանքի իրենց տուրքը մատուցին ֆրանսահայ երկու երախտաւոր հայերու՝ հայր եւ դուստր Շաւարշ եւ Արփիկ Միսաքեաններու յիշատակին: Արդարեւ, 21 Ապրիլին Փարիզի մէջ հանդիսաւորապէս բացուեցաւ Եւրոպայի առաջին հայալեզու օրաթերթի՝ «Յառաջ»ի հիմնադիր Շաւարշ Միսաքեանի ու դստեր՝ Նոյն օրաթերթի երկարամեայ խմբագիր Արփիկ Միսաքեանի անուան հրապարակը:

Հանդիսութեան մասնակցեցան պետական ու քաղաքային իշխանութեան յայտնի դէմքեր, Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի դեսպան Յասմիկ Տոլմաճեան, պատմաբան Իվ Թէրնո, որ զգալի ներդրում ունեցած է «Հայոց ցեղասպանութեան» ճանաչման գործին մէջ, եւ այլք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՐԸՄԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը (ՀԲԸՄ) աշխարհի մեծագոյն հայկական ոչ-շահաբեր կազմակերպութիւնը, վերջապէս հնարաւորութիւն ունեցաւ ոգեկոչելու Ֆրանսայի մէջ իր ներկայութեան 110-ամեակը երեք տարի յետոյ, Գովիտի համաշխարհային համաճարակին եւ 2020-ին Լեռնային Ղարաբաղի դէմ նիւթուած պատերազմին պատճառով:

Հանդիսութիւնը, որ կ'երկարէր երկու օրերու վրայ, կրցաւ ամբողջ աշխարհէն մասնակիցներ ներգրաւել **զուտ** միջոցով: Համագումարներ, խմբային միջոցառումներ եւ տօնական ընթրիք. Այս բոլորին նպատակն էր նաեւ աջակցութիւն ստանալ ֆրանսացի քաղաքական գործիչներէ, ինչպէս նաեւ ՀԲԸՄի կարեւոր նուիրատուներէ, Արցախի մէջ ՀԲԸՄիութեան տարած մարդասիրական աշխատանքներուն համար:

Այս առթիւ վերակազմուեցաւ նաեւ ՀԲԸՄի Ֆրանսայի վարչութիւնը:

ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐԸ

Քաաքատի պատկերասրահներէն մէկուն մէջ ֆրանսացի երաժիշտ-կատարող մը՝ Ֆիլիփ Կլաս (Philip Glass) ցուցահանդէս տուած է, ուր հայկական ասեղնագործութեան նմոյշները, որոնք փոխակերպուած են երաժշտական ծակոտկէն քարտերու, դնելով իր կողմէ ձեւաւորուած գործիքի մը մէջ, կը վերածուին երաժշտութեան:

Ներկաները կրնան լսել, թէ ինչպէս կը հնչեն հայկական ասեղնագործութեան զարդանախշերը:

Այլ ելոյթ մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 26-ին, ՀայԱրտ մշակութային կեդրոնէն ներս:

«ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ» Մ. ԿՈՐՃԵԱՆ

Միքայէլ Կորճեանի ֆիլմը արժանացեր է Ժնեւի արեւելեան միջազգային կինոփառատօնի SILVER FIFOG 2023 մրցանակին:

Ժընեւի ցուցադրութիւնը հայկական սինեմաշխարհի 100-ամեակին նուիրուած պետական յոբելենական ծրագրին մէկ մասն էր. փառատօնը նշեց այս կարեւոր իրադարձութիւնը որպէս յատուկ «Հայկական օր», որ տեղի ունեցաւ Յունիս 17-ին:

Մայքլ Կորճեանի ֆիլմը կը պատմէ յուզիչ պատմութիւնը Չարլիի, որ կը վերադառնայ Խորհրդային Հայաստան, իր հայրենիքը: Ֆիլմին մէջ կը ներկայացուի անվերապահ սիրոյ թեման, նոյնիսկ բանտային ծանր պայմաններու մէջ, եւ կը մարմնաւորուի համբերութեան եւ յոյսի յարատեւութիւնը:

Գլխաւոր դերերով՝ Յովիկ Քեօշկերեան, Միխայէլ Տրուխին, Նելլի Ուվարովա եւ Ժան Փիէռ Նշանեանը:

«MONSIEUR AZNAVOUR»

Ասիկա խորագիրն է այն ֆիլմին, որ նուիրուած է Շարլ Ազնաւուրին եւ կը ներկայացունէ անոր կեանքը:

Քանի մը հայ դերասաններ եւս կը մասնակցին ֆիլմին, որ բնականաբար պիտի նկարահանուի Ֆրանսայի մէջ, ուր ապրած է Ազնաւուր:

Նարինէ Գրիգորեան վերցուցած է Ազնաւուրի մօր՝ Քնար Պաղտասարեանի դերը, իսկ Սերժ Աւետիքեանի որդին՝ Յովնաթան Աւետիքեան Ազնաւուրի հօր՝ Միշա Ազնաւուրեանի դերը:

Ֆիլմի արտադրութիւնը սկսած է Նորմանտիա, ինչպէս նաեւ Փարիզ, ուր մէկ տեսարան՝ Ազնաւուրի մօր յուղարկաւորութեան տեսարանը նկարահանուած է Փարիզի Ժան Կուժոն փողոցի Սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչ հայկական եկեղեցւոյ մէջ: Ազնաւուրի մայրը մահացեր է 1966 թուականին:

Ազնաւորի դերը վերցուցած է Թահար Ռահիմը որ կրկնակի «Սեզար» մրցանակի դափնեկիր է եւ յայտնի է «Օսքար»ի առաջադրուած «ՄԱՐԳԱՐ», «ԱՆՑԵԱԼԸ», «ՕԶԸ», «ՄԱՎՐԻՏԱՆԱՑԻՆ» ֆիլմերով:

MONSIEUR AZNAVOUR-ը կը ներկայացնէ Շառլ Ազնաւորի աստղային վերելքը 1950-ական թուականներուն, բազմաթիւ այլ աստղերու հետ, որոնցմէ ամենէն նշանաւորն է Էտիթ Փիաֆ, որ Ազնաւորին իր հետ տարեր է համերգային շրջագայութեան, Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգներ: Ֆիլմը կը նկարահանեն ֆիլմարտադրիչ դարձած երգիչ Մեհդի Իտիր եւ Grand Corps Malade-ը:

Ֆիլմին արտադրողը, որ Ազնաւորի դստեր ամուսինն է՝ Ժան Ռաշիդ Կալուշ, ըսած է, թէ Ազնաւոր «օրհներ է» իր կեանքին մասին ֆիլմ մը նկարահանելու գաղափարը 2018 թուականին եւ խորհուրդ տուեր, որ ֆիլմը կեդրոնանայ իր կեանքի առաջին հանգրուանին վրայ՝ մանկութենէն մինչեւ հռչակ շահիլը, «գէրոյէն մինչեւ փառք»:

Ֆիլմը կը նախատեսուի ցուցադրել 2024 թուականին՝ Շառլ Ազնաւորի ծննդեան հարիւրամեակին:

ԱՆՈՅՇ ԷԼՊԱՔԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Ամերիկացի արտադրիչ եւ լրագրող Անոյշ Էլպաքեանը երրորդ անգամ ըլլալով կ'արժանանայ ամերիկեան հեռուստատեսային բարձրագոյն մրցանակին՝ «Էմմի»ի:

Անոյշ Էլպաքեան «Boston Globe»-ի ամերիկեան լրագրող եւ արտադրիչ է: Նախապէս մասնակցեր է Boston Globe մարաթոնին՝ ահաբեկչական յարձակումներու լուսաբանման համար եւ իր խումբին հետ արժանացեր է Փալիցըր մրցանակին:

2016 թուականին Էլպաքեան արժանացեր է Էմմի մրցանակին՝ «Օր մը Լէոյի կեանքին մէջ» վաւերագրական ֆիլմին համար, ինչպէս նաեւ «Օնլայն լրատուական միութեան» առջանց լրագրութեան մրցանակին՝ լաւագոյն հրատապ լուրերու գրախօսութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐԸ

Արմենոյշ Առաքելեան հայերէնէ ֆրանսերէնի թարգմաններ է քարտէսագէտ Ռուբէն Գալիշեանի Rouben Galichian նոր աշխատութիւնը՝ «Հայաստանի սահմաններուն 2600 տարուան պատմութիւնը» խորագրով:

Ֆրանսերէն հատորը լոյս տեսած է Յունիս 2023 թուականին, Երեւանի «Ջանգալ» հրատարակչութենէն:

Ֆրանսացի ընթերցողին եւ ուսանողին համար այս գիրքը պատմական օգտակար տեղեկութիւններու եւ գիտելիքի աղբիւր է:

Գիրքին հայերէն բնագիրը ԿԳՄՍ նախարարութեան հաստատումով, Հայաստանի երկրորդական դպրոցներուն համար դասագիրք դարձեր է, 2022-23 տարեշրջանին:

Յուսանք գիրքը լայն տարածում կը գտնէ, թէեւ մէկ կաթիլ է ովկիանոսին մէջ, բայց կը նպաստէ մեր ճշգրիտ պատմութիւնը օտարներուն ներկայացնելու, ընդդէմ սուտ ու նենգափոխուած նիւթերուն, որոնք շրջանառութեան կը դրուին թուրք-ատրպէյճանական քարոզչութեան միջոցով:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՊԱՍՔԵԹՊՈԼԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆԸ

Ուրբաթ, 21 Յուլիսին սկսաւ 2023 տարուան եգիպտահայ պասքէթ-պոլի մրցաշարքերուն առաջինը, կազմակերպութեամբ Աղեքսանդրիոյ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻՆ: Սոյն մրցաշարքը, որ նուիրուած էր եգիպտոսի 23 Յուլիսի յեղափոխութեան 71րդ ամեակին, կը վայելէր հովանաւորութիւնը Գերշ. Տ. Աշոտ Եպս. Մնացականեանի՝ բարեխնամ առաջնորդ եգիպտոսի հայոց թեմին, եւ նախագահութիւնը դոկտ. եւ տիկին Ճորճ Սիմոնեանի՝ ատենապետ ՀԲԸՄի Գահիրէի մասնաճիւղին:

Յայտագրին վրայ էին երեք մրցումներ, առաջինը, որ Աղեքսանդրիոյ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ եւ ՀՄԸՄ Կամքի աղջիկներուն միջեւ էր, շատ միակողմանի էր, ուժերու անհամեմատ տարբերութեան պատճառաւ եւ աւարտեցաւ 44-13 արդիւնքով ի նպաստ Կամքի աղջիկներուն, որոնք անցան Կիրակի օրուան աւարտական մրցումին:

Երկրորդ խաղը, որ Աղեքսանդրիոյ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ եւ ՀՄԸՄ Կամքի տղոց խումբերուն միջեւ էր, բաւական հետաքրքրական սկսաւ, շարունակուեցաւ ու աւարտեցաւ ի նպաստ հիւրընկալ մարզիկներուն 59-54 արդիւնքով. անոնք եւս անցան Կիրակի օրուայ աւարտական մրցումին:

Օրուան վերջին խաղը Հ.Մ.Ը.Մ. Արա-

րատի եւ Սրբուհի Թերեզայի տղոց խումբերուն միջեւ էր: Թէպէտ Սրբուհի Թերեզայի պատանի մարզիկները իրենց արագ խաղարկութեամբ դիմադրութիւն ցուցաբերեցին, սակայն անոնց փորձառութեան պակասը նպաստեց, որ Արարատը յաղթական համդիսանայ 72-45 արդիւնքով:

Շաբաթ, 22 Յուլիսի երկու մրցումները մրցաշարքին ամենահետաքրքրականներն էին՝ Գահիրէի ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ եւ Հ.Մ.Ը.Մ. Արարատի աղջիկներու եւ տղոց միջեւ խաղերը: ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ աղջիկները սկիզբէն տիրապետեցին խաղին եւ իրենց սքանչելի խաղարկութեամբ դիւրին յաղթանակ մը տարին, 43-19 արդիւնքով:

Տղոց խումբերուն միջեւ խաղը սկսաւ զգոյշ ու վերապահ, սակայն ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ մարզիկներուն գերազանց խաղարկութիւնը շփոթութեան ու յուսահատութեան մատնեց Արարատի տղաքը: Իրերայաջորդ յաջող արձակումները արգիլելու անկարող, արդիւնքի անհասանելի տարբերութիւն արձանագրուեցաւ եւ մրցումը աւարտեցաւ ի նպաստ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ, 81-35 արդիւնքով:

Մրցումներէն ետք Աղեքսանդրիոյ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ վարչութիւնը կազմակերպած էր տարեկան պարահանդէս մը, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ

մանաւանդ Գահիրէի ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ երկսեռ մարզիկներուն եւ խումբին ընկերակցող մեծ թիւով համակիրներուն կողմէ: Անցեալ տարուան նման, այս տարի եւս անիկա տեղի ունեցաւ յունական ծովահայեաց ակումբին՝ «Օլիվ Այլընտ»ի մէջ:

Կիրակի, 23 Յուլիսի աւարտական մրցումները չկարողացան ներկաներուն հետաքրքրութեան առարկան դառնալ, մրցող խումբերուն անհամեմատ մակարդակներուն պատճառաւ: ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ եւ ՀՄԸՄ Կամքի աղջիկներուն միջեւ աւարտական մրցումը աւարտեցաւ ի նպաստ ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻին, 74-15 արդիւնքով եւ խմբապետուհի Մարալ Յակոբեան-Նաճարեան ստացաւ բաժակը, որ նուիրուած էր Տիկին Ալիս Ադամեան-Օրջանեանի կողմէ: Վարձքը կատար խումբին պատասխանատու Սեւան Տրդատեանին եւ օգնական Արեգ Աբգարեանին, այս յաղթանակին համար:

Տղոց աւարտականը երկու ՀՄԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻներուն միջեւ էր. Գահիրէի տղաքը յաղթական հանդիսացան 73-36 արդիւնքով:

Խմբապետ Հրազդան Գալընեան ստացաւ Տիկին Նուարդ Թիւթինճեանի նուիրած բաժակը, իր ամուսնոյն՝ ողբ. Սերոբ Թիւթինճեանի յիշատակին: Վարձքը կատար խումբին պատասխանատու Ռուբէն Սիմոնեանին եւ օգնական Վարդան Աւետիսեանին, այս յաղթանակին համար: Մրցաշարքին բոլոր մետայլները նուիրուած էին Տէր եւ Տիկին Վարդ Ալեքսանեանի կողմէ:

Սոսի Ներսիսեան-Յակոբեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՀԲԸՄիութեան Գահիրէի Երուանդ Գ. Աղաթօն գրադարանը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ տիար **Հրաչ Միսնունեանին**, որ սիրայօժար կերպով կազմեց մեր այն գիրքերը, որոնք կարիք ունէին նորոգութեան, խոստանալով շարունակաբար մեզի ընծայել այս ծառայութիւնը:

Շնորհակալութիւն արուեստագէտ տիար **Վահէ Վարժապետեանին**, որ ՀԲԸՄիութեան Եգիպտոսի արխիւներու ֆոթո-ֆոնտին նուիրեց զանազան չափերու պատմական եւ թանկարժէք քսան (20) լուսանկարներ:

Շնորհակալութիւն տէր եւ տիկին **Խաչիկ եւ Միլվիա Գասապեաններուն**, իրենց նուիրած գիրքերուն համար:

